

Shkaqet thelbësore të pjesëmarrjes së ulët të grave nga minoritetet si krijuese mediale në mediat e Kosovës

Janar, 2022

Autore:

Shqipe Gjocaj, Dafina Halili

Projekti “Forcimi i Mediave të Pavarura dhe Promovimi i Sigurisë së Gazetarëve në Kosovë” financohet nga Ministria e Punëve të Jashtme, Komonuelthit dhe Zhvillimit të Mbretërisë së Bashkuar përmes Ambasadës Britanike në Prishtinë dhe Albany Associates.

Përmbajtja e këtij botimi është përgjegjësi vetëm e autorit/es (ëve/eve) dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Ministrisë së Punëve të Jashtme të Mbretërisë së Bashkuar.

Përmbajtja

Përmbledhje e hulumtimit.....	4
Të gjeturat nga intervistat.....	6
1. 1. Diskriminimi racor dhe mungesa e mundësive të punësimit.....	7
1. 2. Portretizimi stereotipik i anëtarëve/eve të këtyre tri komuniteteve.....	8
1. 3. Objektivizimi i grave në medie.....	10
1. 4. Mungesa e gjithëpërfshirjes në medie.....	10
Pjesëmarrja e grave nga komuniteti serb si krijuese mediale në mediet e Kosovës.....	12
Të gjeturat nga hulumtimi sasior.....	14
Rekomandime.....	16
Lista e të intervistuarve.....	17
Përshtypjet nga paneli i diskutimit mbi shkaqet thelbësore të pjesëmarrjes së ulët të grave nga minoritetet si krijuese mediale në mediet e Kosovës	18

Përmbledhje e hulumtimit

Përfaqësimi i pamjaftueshëm i grave nga pakicat etnike si krijuese mediale në Kosovë i atribuohet faktorëve të ndryshëm. Profesionistët mediale që më së shumti ndikohen nga këta faktorë janë ato që i përkasin komuniteteve më të marginalizuara etnike në Kosovë, komuniteteve rom, ashkali, dhe egjiptian. Arsyet kryesore prapa këtyre faktorëve është shkurt e shqip: diskriminimi racor.

Përjashtimi në përmasa historike i këtyre pakicave etnike ka ndikuar në mundësitë e tyre të kufizuara në ekonomi dhe arsim. Mundësitë dhe qasja në arsim ende paraqesin problem të madh, me një nivel të ulët të vijueshmërisë së përgjithshme të arsimit të detyrueshëm, me shkallë të ulët të vijimit të arsimit universitar, dhe me shkallë të lartë të braktisjes së shkollimit, sidomos te vajzat. Të gjitha këto në kombinim me varfërinë dhe papunësinë kanë ndikuar brez pas brezi që shkollimi i lartë, i domosdoshëm në profesionin e gazetarisë, të jetë pamundësi që në start.

Për shkak të racizmit të institucionalizuar, shumica e të intervistuarve/ava për këtë hulumtim, theksuan se sfidat që gratë nga këto komunitete i hasin në sektorin e medias nuk dallojnë nga ato që burrat nga të njëjtat komunitete i hasin. Sidoqoftë, gratë romë, ashkallike dhe egjiptiane përballen me diskriminim të dyfishtë, për shkak të gjinisë dhe etnisë.

Me fjalë të tjera, përderisa gratë dhe burrat e këtyre komuniteteve mbesin ashpërsisht të përjashtuar dhe të diskriminuar në nivel institucional dhe shoqëror, rendi patriarkal në nivel familjar dhe institucional mbetet i njëjtë. Rrjedhimisht, gratë e një grupi diskriminohen për shkak se janë gra në të gjitha komunitetet pavarësisht etnisë. Kjo nënkupton që normat gjinore ua vështirësojnë grave mundësitë për gjetjen e një vendi pune në sektorin e medias, për ta mbajtur atë vend pune dhe për t'u avansuar tutje në karrierë.

Prandaj, çështja në fjalë, mungesa e theksuar e grave nga pakicat etnike në sektorin e medias në Kosovë, mbetet në nivelin bazik. Më konkretisht, në nivelin ku gratë (dhe burrat) nga këto komunitete ende po e theksojnë mesazhin elementar: “Gratë dhe burrat nga këto komunitete kanë njohuri dhe shkathtësi, dhe nëse u jepet mundësia, ata/ato do të lulëzojnë”.

Arsyet thelbësore pse ka përfaqësim tejet të ulët të grave nga pakicat etnike në sferën e medias në Kosovë shkon përtej normale gjinore dhe rendit shoqëror patriarkal.

Arsyet në fjalë kanë të bëjnë edhe me mungesën e politikave gjithëpërfshirëse të medie, mungesë e zbatimit të Ligjit për Shërbimin Civil të Republikës së Kosovës që kërkon 10% masë afirmative për grupet e nënpërfaqësura etnike në institucionet publike, por po ashtu për shkak të rendit aktual ekonomik, trendeve kapitaliste me shikueshmëri të sponsorizuar.

Ligji për Shërbimin Civil gjithashtu parasheh që numri i pozitave në nivel komunal duhet të jetë proporcional me përbërjen demografike në komunën e caktuar. Meqenëse shumica e tri komuniteteve jetojnë në komuna tjera e jo në kryeqytet, ku ndodhet administrata qendrore, moszbatimi i ligjit e bën edhe më të largët përfshirjen e vetë komuniteteve në qeverisje lokale që do të mund të kontribuonin në nisma për përfaqësimin e tyre në medie lokale.

Për më tepër, secila nismë mediale lokale është kryesisht projekt i ndonjë organizate joqeveritare që ka resurse më të vogla financiare për zhvillimin e veprimtarisë dhe krijimin e një redaksie të qëndrueshme.

Të gjitha çështjet e përmendura përcaktojnë që mundësitë për gratë romë, ashkallike, dhe egjiptiane ta arrijnë potencialin e tyre si profesioniste në medie, të jenë të ulëta dhe mundësi tejet të ralla. Profesionistët/et mediale, aktivistët (gra e burra), si dhe akterë të tjerë që avokojnë për të drejtat e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian, të intervistuar në këtë studim hulumtimi, bëjnë thirrje për më shumë mundësi punësimi për gratë nga komunitetet në fjalë në medie, si dhe për një përfaqësim më të mirë të këyre komuniteteve në përgjithësi. Një përfaqësim që ndihmon në lëkundjen e stereotipeve me bazë etnie dhe ofron më shumë hapësirë mediale për storie suksesi.

TË GJETURAT NGA INTERVISTAT

Sektori i medias në Kosovë nuk është më i përshtatshmi për gratë rome, ashkalike, dhe egjiptiane, qoftë si sektor apo vend pune. Pavarësisht përjashtimeve, këto gra hasin në vështirësi për t'u angazhuar dhe për të përparuar si krijuese të përmbajtjes mediale. Kjo ndodhë për shkak të diskriminimit racor, mungesës së mundësive të punësimit, portretizimit stereotipik medial të këtyre tri komuniteteve, si dhe mungesës së gjithëpërfshirjes gjinore dhe etnike në medie.

Për më shumë, normat e dëmshme gjinore dhe rendi patriarkal në nivel të familjes, komunitetit, dhe institucionit, e përforcojnë edhe më shumë rolin e ndjeshëm të vajzave dhe grave rome, ashkalike dhe egjiptiane. Prandaj, gratë nga këto komunitete kanë tendencë të preken nga forma të shumta të diskriminimit, dhe të përballen me pengesa të theksuara në rrugëtimin e tyre drejt ndërtimit të një karriere solide si krijuese mediale në Kosovë.

1. 1. Diskriminimi racor dhe mungesa e mundësive të punësimit

Një numër shumë i vogël i grave nga komunitetet rom, ashkali, dhe egjiptian janë të angazhuara në sektorin e medias në Kosovë. Shumica janë të punësuar në Radio Televizionin e Kosovës (RTK) në redaksi të posaçme dedikuar komuniteteve rom, ashkali, dhe egjiptian. Gratë si krijuese mediale nga këto tri komunitete janë në masë të madhe të përjashtuara nga mediet private.

Përtë kuptuar pse dominon një përfaqësim kaq i ulët i grave nga minoritetet e marginalizuara etnike si krijuese mediale në sektorin e medias në Kosovë, është tejet me rëndësi që të theksohet gjendja e përgjithshme e këtyre tri komuniteteve. Së pari, diskriminimi racor është realitet i përditshëm për gratë rome, ashkallike dhe egjiptiane në Kosovë. Atë e hasin në shkollë, në hapësira publike, në vende të punës, si dhe në media. Vajzat dhe djemtë, gratë dhe burrat nga këto tri komunitete ende përballen me mungesë të qasjes së mirëfilltë në arsimim dhe në punësim, fëmijët ende udhëzohen të ulen në bankat e fundit, ka shumë pak socializim ndërmjet shqiptarëve si komunitet shumicë dhe anëtarëve të komuniteteve në fjalë, si dhe ka mungesë të përgjithshme të problematizimit të kësaj teme.¹

Mungesa e mundësive për t'u arsimuar, për t'u punësuar dhe për t'u angazhuar në aktivitete jashtë hapësirave shtëpiake pengon pjesëmarrjen e grave rome, ashkallike dhe egjiptiane në ekonomi. Papunësia e grave në Kosovë shënon shifrën më të ulët në rajon. Në kuadër të kësaj, situata për gratë e tri pakicave etnike qëndron më se keqi.²

Meqenëse tregu i punëkërkesve është teknologjizuar, thirrjet e hapura për punësim nuk janë të qasshme për pjesën dërrmuese të grave rome, ashkallike dhe egjiptiane, sepse nuk kanë mjete teknologjike, si laptop, dhe shpesh as qasje të shpeshtë në internet.³ Ngjajshëm, konkurset e ndryshme për praktikë në mediet kosovare mbesin të paarritshme për vajzat dhe djemtë të këtyre komuniteteve.

Megjithatë, pavarësisht mungesës së mbështetjes dhe diskriminimit të përhapur, njohësit e çështjeve të komuniteteve theksojnë një dëshirë dhe vullnet të jashtëzakonshëm të grave nga këto komunitete për të pasur një punë.⁴ Gratë dhe vajzat kryesisht synojnë të kenë ndonjë biznes të vogël privat, si ndonjë sallон të flokëtarisë dhe rrobaqepësisë për të gjeneruar të holla për mbijetesë. Të vetëdijshme për nivelin e diskriminimit ndaj tyre, ata kanë pak besim që sektori publik apo privat do t'u mundësojë punësim afagjatë.⁵

Disa gra dhe burra profesionitë rom, ashkali, dhe egjiptian përballen me vështirësinë e deklaramit të etnisë. Edhe pse ka individë që haptas dhe me krenari e shprehin identitetin e tyre në vendin e punës, të tjerëve mund të iu duket e panevojshme apo edhe të mos ndihen të lirë dhe të sigurt që ta bëjnë atë.⁶ Hezitimi për ta deklaruar etninë vjen

1 Intervistë me Nora Xhuzin, gazetare në redaksinë e ashkalinjve, 16.12.2021

2 Intervistë me Luljeta Demollin, drejtore ekzekutive në Qendrën Kosovare për Studime Gjinore, 19.12.2021

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Ibid.

6 Intervistë me Medina Asllanin, studente e gazetarisë në Universitetin AAB, 21.12. 2021

si pasojë e stigmës dhe paragjytimeve nga mazhoranca që ende përdor termet përcmuese, sikurse “magjup/e”, për t’iu referuar grave dhe burrave romë, ashkalinj, dhe egjiptianë.⁷

Prandaj, nëse ndokush “e ka lluksin për t’u bukur më i/e bardhë”, ata/ato që jetojnë në kushte më të mira, apo kanë standard më të mirë jetësor, mund të preferojnë të mos reduktohen në terme të tilla. Prandaj edhe vendosin që të mos tregojnë se cilës etni i takojnë.⁸ Edhe kur gratë dhe burrat e rinj romë, ashkalinj, dhe egjiptianë kontaktohen për arrijtjet e tyre që të përfaqësohen në medie si storee suksese, shpesh vërehet mungesë dëshire që të shprehen publikisht.⁹

Për më shumë, gratë dhe burrat nga këto tri komunitete nuk ndjehen as të lirë ta thonë qartë e zëshëm se ka diskriminim racor në Kosovë. Disa profesionistë medialë nga këto tri komunitete preferojnë të mos flasin për racizmin në Kosovë si fenomen. Edhe pse janë të vetëdijshëm se racizmi në Kosovë

është fenomen dhe se atë e përjetojnë vetë në baza të rregullta, preferojnë të mos e trajtojnë si të tillë. Përkundrazi, ata/ato preferojnë të flasin dhe t’i trajtojnë rastet specifike të racizmit. Kjo bëhet si masë paraprake kujdesi, në mënyrë që të mos nxisin reagime kundërshtuese nga mazhoranca. “Keni mjaft të drejta”, “Ju po kërkoni shumë”, dhe reagime të tjera të ngjashme.

Përfundimisht, dekurajimi që ta deklarojnë etninë lirshëm dhe të flasin hapur se si diskriminimi racor ndikon në jetën e tyre personale dhe profesionale, tregon se çfarë do të thotë të jesh qytetare dhe qytetar rom, ashkali, dhe egjiptian. Prandaj, në mënyrë që racizmi strukturor dhe sistematik të adresohet si duhet, fokusi nuk duhet të jetë vetëm te varfëria dhe kushtet e vështira në të cilat jetojnë këto tri komunitete. Përgjithësimi nga hapësirat publike dhe poshtërimi, si dhe mungesa e hapësirave të sigurta, e sidomos në medie si hapësirë publike, duhet të merren po ashtu parasysh.

1. 2. Portretizimi stereotipik i anëtarëve/eve të këtyre tri komuniteteve

Një prej arsyeve rrënjësore pse sektori i medias mbetet realitet i paprekshëm për vajzat dhe gratë rome, ashkallike, dhe egjiptiane, është për shkak të portretizimit stereotipik të anëtarëve të këtyre komuniteteve.

Përmbajtja mediale në Kosovë shpesh i redukton këto komunitete në mungesën e nevojave bazike (strehë, ushqim, rroba and kështu me radhë).

Gratë (dhe burrat) nga këto komunitete përballen me stereotipet e zakonshme dhe këmbëngulëse që njerëzit romë, ashkalinj, dhe egjiptianë janë përgjithësisht dembelë, të pakualifikuar, dhe pa dëshirë për të punuar dhe të jenë anëtarë të dobishëm të shoqërisë. Përfaqësimet mediale reflektojnë imazhet se si romët, ashkalinjtë dhe egjiptianët shihen prej komunitetit shumicë duke përforcuar edhe më shumë

stereotipet ndaj tyre. Ata pohojnë të jenë lodhur nga ‘akuza’ të tilla që nuk kanë dituri, nuk duan të punojnë, dhe nuk dinë të bëjnë asgjë të duhur.¹⁰

Trajtimi i papunësisë, braktisjes së shkollave e problemeve tjera si çështje kulturore të këtyre komuniteteve pa kontekstualizuar diskriminimin sistematik dhe mundësitë e pabarabarta i mënjanojnë institucionet nga përgjegjësia e tyre për të ndërhyrë me politika dhe masa adekuate. Të shikuarit e çështjeve të komuniteteve si ngjarje që janë tipike të tyre pa analizuar faktorët historikë e socialë e largon llogaridhënien

7 Intervistë me Nora Xhuzin, gazetare në redaksinë e ashkalinjeve, 16.12.2021

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Intervistë me Muhamet Arifin, drejtor ekzekutiv në Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021

nga shteti dhe e kërkon gabimisht të vetë komuniteti. Në fakt, braktisja e shkollës ose mosshkollimi lidhet ngushtë me kushtet ekonomike dhe normat shoqërore, mospërkrahja e familjes dhe angazhimet familjare, të cilat ua përcaktojnë edhe vetë vendimet grave.¹¹

Edhe pse ka shumë vajza që dekurajohen për ta vazhduar shkollimin, për shembull për shkak të vështirësive financiare, ka edhe shumë e shumë prej tyre që ia dalin të përfundojnë shkollimin (nivele Bachelor dhe Master), të gjejnë një vend pune, dhe të kenë jetë cilësore. Por këto storie rrallë gëzojnë hapësirë të mirëfilltë mediale dhe promotim.¹²

Prandaj, vajzat dhe gratë e reja nga komunitetet rome, ashkalike dhe egjiptiane kanë hapësirë të kufizuar për t'u frymëzuar si pasojë e portretizimeve stereotipike nga storiet e tilla.¹³ Po që storiet e suksesit do të merrnin më shumë hapësirë në medie, do të kishin ndikim jo vetëm tek vajzat, por edhe tek prindërit e tyre dhe të rriturit e tjerë në familje dhe komunitet që të përkrahin shkollimin e vajzave në medie dhe në fusha të tjera.

Tutje, kur flitet për sfidat e vajzave nga këto tri komunitete, në medie prezantohet kryesisht çështja e martesave të hershme. Përdërisa problemi i martesave të hershme ekziston dhe përpjekje strukturore duhet bërë për ta parandaluar atë, mediet i bëjnë dëm vajzave nga këto komunitete duke i reduktuar vetëm në këtë problem.

Trajtimi i mosvijimit të shkollës dhe martesave të hershme si dukuri e kulturës rome, ashkalike apo egjiptiane, pa i vënë në kontekst diskriminimi, krijon një portret të gabuar për ata/ato, duke i lënë tërësisht të pashtjelluar raportet ekonomike që mundësojnë shpërfaqjen e këtyre ndodhjeve.¹⁴ Gjithashtu, përqëndrimi te vetëm kjo çështje sugjeron një përgjithësim të gabuar që ky problem është i përhapur në secilën lagje dhe vend ku jetojnë këto

komunitete, duke dërguar mesazhin se pavarësisht çfarëdo arritjeje të vajzave dhe grave, ato gjithmonë do të shihen brenda prizmes së viktimizimit dhe shtypjes.

Ajo që mediet në Kosovë dështojnë të portretizojnë është fakti që gratë e reja rome, ashkalike, dhe egjiptiane, burrat e rinj po ashtu, nuk janë nga të njëjtat gjenerata sikurse ato të para 20 viteve. Sot ka më shumë gra të reja nga këto komunitete që përfundojnë shkollimin dhe punësohen si profesioniste në fusha të ndryshme, nëse jo mjaftueshmë në medie.¹⁵ Shumë prej tyre ndjekin Fakultetin e Edukimit me qëllim e vetëm për të kontribuar në mësimdhënie dhe arsimimin e fëmijëve të komuniteteve të tyre. Shumë të rinj dhe reja tashmë janë duke bërë punë vullnetare në qendra të ndryshme mësimore që funksionojnë edhe si çerdhe, por edhe si klasa për mësim shtesë me fëmijët që kanë më shumë vështirësi në shkollë.

Në një medie lokale në Gjakovë, është një grua e re egjiptiane që ka hapur produksion dhe punon në kamerë – një profesion që ende i takon burrave edhe në vendet më progresive të botës. Por, storiet e tilla vështirë që shihen nëpër mediet e Kosovës. Të intervistuarit thonë se janë këto përvoja të rëndësishme që puna në medie të shihet si tërheqëse edhe për vajzat e reja dhe frymëzim që të rinjtë romë, ashkalinj dhe egjiptianë ta marrin përsipër t'i tregojnë vetë storiet dhe tregimet e tyre.¹⁶

Mungesa e mundësive dhe politikave për të zvogëluar hendekun e pabarazive strukturore mbeten si çështjet kryesore që i pengojnë gratë e reja për të ndjekur karrierën e krijueses mediale. Kjo konfirmohet edhe nga të intervistuarit/at për këtë hulumtim që punojnë në medie të komuniteteve dhe pohojnë që pavarësisht interesimit të madh të vajzave përgjatë viteve për të kryer praktikën në medie dhe punës së përkohëshme aty, në fund kanë zgjedhur alternativa të tjera për arsye ekonomike.

11 Intervistë me Luljeta Demollin, drejtore ekzekutive në Qendrën Kosovare për Studime Gjinore, 19.12.2021

12 Intervistë me Muhamet Arifin, drejtor ekzekutiv në Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021

13 Intervistë me Medina Aslanin, studente e gazetarisë në Universitetin AAB, 21.12.2021

14 Intervistë me Emrah Cernjani, drejtor ekzekutiv në Roma in Action, 20.12.2021

15 Intervistë me Albina Avdiu, gazetare dhe moderatore në redaksinë ashkalike në RTK, 24.12.2021

16 Intervistë me Mergita Hoti, profesioniste e kamerës në Roma in Action, 20.12.2021

1. 3. Objektivizimi i grave në medie

Gratë rëndom objektivizohen në mediet në Kosovë, posaçërisht në televizion. Përgjithësisht, dominojnë kriteret strikte se si një gazetare duhet të duket fizikisht në mënyrë që ta ketë mundësinë të shfaqet në ekran. Për më shumë, me trendet aktuale, ndër kriteret e para që vajzat dhe gratë përzgjedhen për një punë në ekrane televizive është fytyra e tyre e bukur, dhe numri i ndjekësve në rrjetet e tyre sociale.¹⁷

Ka studente nga komunitetet që e studiojnë gazetarinë, janë të shkathta dhe e kanë shumë pasion këtë fushë. Por nëse nuk i plotësojnë kriteret fizike, nëse nuk konsiderohen atraktive, dhe nëse nuk janë mjaftueshëm të ekspozuara në rrjete sociale, mundësitë që atyre t'u jepet hapësirë për praktikë apo për punësim, janë tejet të vogla. Nëse përgjithësisht, grave që nuk i përmbushin këto kriterë nuk u jepet mundësia, atëherë grave nga komunitetet rom, ashkali, dhe egjiptian, nuk e kanë fare mundësinë. Posaçërisht, ato me lëkurë më të mbyllët.¹⁸

Për më shumë, nëse historikisht shikohen redaksitë që kanë bërë krijim medial për komunitetet rom, ashkali, dhe egjiptian, përfaqësimi më i lartë i grave rezulton

të jetë në pozitën e moderatores. Duhet analizë më e detajuar për të kuptuar nëse përzgjedhja për moderatore është bazuar në standardet stereotipike të bukurisë, por ajo që është e qartë është fakti që gratë nga këto komunitete nuk kanë gëzuar pozita të larta si redaktore apo kryeredaktore.

Roli i moderatoreve ka qenë më shumë i lidhur me prezantim të lajmeve se sa me intervista të thella në tema politike e sociale. Kjo ka kontribuar në moskrijimin e modeleve të krijueseve mediale, që gratë rome, ashkallike dhe egjiptiane të kenë autonominë e përcaktimit të përmbajtjes mediale, dhe rrjedhimisht të punës së tyre.

1. 4. Mungesa e gjithëpërfshirjes në medie

Përfaqësimi i ulët i grave (dhe burrave) rome, ashkallike dhe egjiptiane në mediet kosovare lidhet ngushtë me diskriminim masiv në fushën e punësimit. Mungesa e mundësive dhe politikave për të zvogëluar hendekun e pabarazive strukturore, përfshirë punësimin, mbesin çështjet kryesore që i pengojnë gratë e reja për të ndjekur karrierën e krijueses mediale.

Ngajshëm me sektorët e tjerë, mungesa e përfshirjes së romëve, ashkalinjve dhe egjiptianëve në medie i atribuohet gabimisht pamundësisë së tyre për të gjetur punë për shkak të nivelit të ulët të arsimimit dhe të shkëputjes nga tregu i punës. Duke përdorur stereotipet

e rrënjësura rreth tri pakicave etnike, punëdhënësit në medie e arsyetojnë mungesën e përpjekjeve për një përfaqësim më divers etnik.

Nuk ka ndonjë të dhënë të saktë për përfshirjen e ashkalinjve dhe egjiptianëve në mediet kosovare deri në kohën e pas luftës, ndërsa për romët ka më shumë njohuri se si ka qenë trajektorja e përfaqësimit të tyre. Përfshirimi historik i komunitetit rom dhe gjuhës rome në Kosovë dhe në rajon është thyer fillimisht në vitet '70-ta të shekullit të kaluar. Kultura dhe folklori rom dolën në sipërfaqe edhe me programet rome në Radio Televizionin e Prishtinës (RTP).

¹⁷ Intervistë me Nora Xhuzin, gazetare në redaksinë e ashkalinjve, 16.12.2021

¹⁸ Ibid.

Kjo ka bërë që disa intelektualë romë të Prizrenit, qytet i cili tashmë njihet për llojllojshmëri kulturore dhe mirëqenie pak më të mirë për romët në krahasim me shumë zona tjera të vendit, të fillojnë misionin e ngritjes së identitetit rom. Megjithatë, diskriminimi gjinor brenda vetë komunitetit u pa dukshëm tek mungesa e përfaqësimit të grave brenda kësaj lëvizjeje kulturore.

Gazetaria u përdor si mjet për ngritje të vetëdijes për kulturën e pasur rome, por edhe aty ishin burrat romë që mbanin pozitën kryesore redaktoriale. Qasja e kufizuar e komunitetit në arsim ishte edhe më e vogël për gratë, duke bërë që burrat të bëjnë hapa më të shpejtë në karrierë, sikurse ishte rasti me drejtuesit e redaksive rome.

Gazetarët dhe redaktorët romë, ashkalinj dhe egjiptianë po përpiqen gjithashtu të tërheqin vëmendjen në të drejtën e tri komuniteteve për t'u respektuar si identitete dhe grupe të veçanta etnike. Në fakt, në pjesën dërrmuese të medieve kosovare, komunitetet në mënyrë të gabuar prezantohen si një. Për shembull, një familje ashkallike prezantohet si rome. Për më tepër përfaqësimi bëhet madje edhe përcmues kur të tri komunitetet në storiet mediale referohen nën akronimin "RAE".

Si reaksion për të luftuar trajtimin homogjen të pakicave etnike është edhe themelimi i redaksive ashkallike dhe egjiptiane brenda RTK-së, shumë vite pas themelimit të redaksisë rome. Gjithashtu, edhe në Gjakovë, përsëri në kuadër të një organizata qeveritare (Prosperiteti), u hap platforma e parë egjiptiane, si emision brenda "Syri Visionit" dhe platformë online që funksionon edhe si radio (2013).

Këto medie të komuniteteve po shërbejnë si platforma për të shprehur shqetësimet, por edhe sukseset e komuniteteve, dhe për të treguar rrëfimet që mungojnë nga mediet qendrore. Të intervistuarit thonë se këto medie kanë ndikuar në ngritjen e kauzës së promovimit të sukseseve që kanë qëndruar në heshtje, por edhe në ngritjen e çështjeve që kanë të bëjnë me jetën e komuniteteve.

Sa i përket medieve qendrore, përfaqësimi më i madh dhe i vetëm mbetet brenda RTK-së. Redaksia rome e themeluar prej vitit 2003, stafi i tanishëm përbëhet nga dy gra dhe tre burra, transmeton lajme ditore çdo ditë brenda hapësirës së rezervuar për pakicat etnike dhe emisionin javor "JEKIPE" çdo të shtunë. Ndërsa "Zëri i Ashkalinjve" dhe "Ora Egjiptiane", transmetohen një herë javë, si format i lajmeve prej 15-minutash. Redaksia ashkallike dhe ajo egjiptiane përbëhet nga dy persona, ku në të dyjat gratë e kanë edhe rolin e redaktoreve dhe të moderatorëve, ndërsa pjesa teknike bëhet nga burrat.

Derisa redaksitë rome, ashkallike dhe egjiptiane po shërbejnë në përfaqësimin më të dinjitetshëm të komuniteteve në medie, ajo rome edhe për ruajtjen dhe promovimin e gjuhës rome, kufizimi i përfaqësimit më të madh në televizionin publik po e mirëmban fragmentimin e zërave; nuk ka pikë takimi në mes këtyre komuniteteve me komunitetet tjera në përmbytje mediale.

Kështu, qoftë storiet e suksesit, apo çështjet e rëndësishme që adresohen nga redaksitë relevante rome, ashkallike apo egjiptiane mbesin të padëgjua nga komuniteti shumicë. Mungesa e përfshirjes së historisë të tri komuniteteve brenda literaturës shkollore për nxënësit kosovarë, e bën edhe më emergjente nevojën për të adresuar problemin e mospërfshirjes së tyre dhe tregimeve të tyre në mediet kryesore.

Derisa mediet lokale të komuniteteve, por edhe redaksitë brenda RTK-së po avokojnë dhe trajtojnë probleme të ndryshme që identifikohen në terren, duke u bërë shpesh urlidhëse në mes të institucionit dhe të komunitetit, ekzistimi i tyre po i shërben njëfarë legjitimitimi të mospërfaqësimit më të madh në mediet kryesore. Përveç ndonjë ngjarjeje shumë të madhe që tërheq vëmendjen, storiet për romë, ashkalinj dhe egjiptianë mbesin jashtë dhomave të lajmeve, duke ia lënë tërë barrën redaksive të komuniteteve.

Të gjitha këto sugjerojnë nevojën e madhe për politika të qarta redaktoriale për përfaqësim më të lartë të komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian brenda dhomave të lajmeve dhe portretizim më shumë dimensional përmes vetë storiave.

PJESËMARRJA E GRAVE
NGA KOMUNITETI SERB
SI KRIJVESE MEDIALE
NË MEDIET E KOSOVËS

Edhe pse ky studim hulumtues shtjellon përfaqësimin e ulët të grave nga komunitetet etnike në Kosovë, konteksti dallon dukshëm nga një etni tek tjetra. Përfaqësimi i grave serbe në mediet kosovare si krijuese mediale është dukshëm më i lartë në krahasim me pakicat tjera etnike. Prania e një numri të madh të kompanive mediale, mbi pesë televizione, mbi 20 radiostacione dhe dhjetëra platforma online, ka ndikuar në numër më të madh të punonjëseve mediale nga komuniteti serb. Madje platformat online të hapura si organizata joqeveritare shpesh janë themeluar nga vetë gratë, të cilat automatikisht janë bërë kryeredaktore ose kanë marrë pozita të larta brenda redaksisë.

Por, sa i përket përfaqësimit të grave serbe brenda medieeve në gjuhën shqipe, njëjtë si i burrave serbë, përfaqësimi është gati zero. Barriera gjuhësore është emëruar si shkak kryesor nga disa medie qendrore për mungesën e përfaqësimit të grave serbe në redaksi, madje edhe të përpjekeve për një përfaqësim të tillë. Përveç RTK-së, që si transmetues publik e mban obligimin e përfaqësimit, asnjë medie tjetër qendrore nuk ka të punësuar gra në pozita të gazetareve dhe redaktoreve.

TË GJETURAT NGA
HULUMTIMI SASIOR

Përfaqësimi simbolik i grave rome, ashkalike dhe egjiptiane në mediet kosovare si krijuese mediale dëshmohej edhe përmes hulumtimit sasior. Një pyetësor me 12 pyetje u është dërguar deri në 40 mediumeve në Kosovë. Një përqindje e vogël, 22.5%, i është përgjigjur pyetësorit.

Sipas rezultateve të pyetësorit, mediet në Kosovë punësojnë numër të ndryshëm të punëtorëve, nga 54 deri në 3 persona. Brenda numrave në fjalë, pjesëmarrja e grave në përgjithësi, është mjaft e ulët dhe varion nga një deri në 16 gra të punësuar në një medium të caktuar. Brenda kësaj përqindjeje, pyetjes se sa prej atyre grave si krijuese mediale (gazetare, redaktore, producente, apo edhe hartuese e bllogjeve online) janë nga komunitetet rom, ashkali, dhe egjiptian, shumica e përgjigjeve ishte: asnjë.

Të gjitha mediet që i janë përgjigjur pyetësorit kurrë nuk kanë pasur ndonjë aplikim për punë nga një grua rome, ashkalike, apo egjiptiane. Tutje, pyetjes nëse mediumet kanë ndonjë strategji apo udhëzues që përcakton përfaqësimin gjinor dhe etnik brenda mediumit të tyre, 80% u përgjigjen: jo.

Sa i përket çështjes së Metaversit dhe sa mediumet kosovare janë të familjarizura me konceptin, shumica u përgjigjen: mesatarisht. Ndërkaq, sa janë të përgatitura gratë në pakicat e marginalizuara etnike si krijuese mediale që të përshtaten në botën e Metaversit, përgjigjet ishin kryesisht: nuk e dimë.

la vlen të përmendet që shumica e medieve të kontaktuar përmes telefonit si rikujtim për plotësim të pyetësorit, pohuan që nuk janë përgjigjur ose për shkak se operojnë më një numër të vogël stafi si pasojë e vështirësive financiare, por edhe thjesht sepse çështja dhe tema në fjalë nuk u është dukur relevante. Kjo e fundit reflekton edhe në përgjigjet e pyetësorit. Për më shumë, hulumtimi sasior ka treguar që ka edhe njerëz në fushën e medias, që nuk hezitojnë të shprehin irritimin e tyre për temën në fjalë, madje edhe të shprehin racizëm të hapur ndaj pjesëtarëve/eve të komuniteteve rom, ashkali, dhe egjiptian.

Rekomandime

- *Të inicohet një rrjet i grave në medie* që i përfshin edhe profesionistët nga grupet minoritare, posaçërisht krijueset mediale romë, ashkalike dhe egjiptiane;
- *Të inicohet një rrjet i profesionistëve në medie (gra dhe burra) nga komunitetet romë, ashkalike, dhe egjiptiane*, që avokojnë për të drejtat e tyre dhe përfaqësim të duhur të komuniteteve të tyre në medie;
- *Konferenca, takime (formale dhe joformale) të profesionisteve në medie*, ku krijueseve mediale nga pakicat e marginalizuara etnike, u jepet hapësirë që sfidat e tyre të dëgjohen dhe të adresohen;
- *Më shumë storie suksesi në medie* ku vajzat dhe gratë romë, ashkalike, dhe egjiptiane portretizohen si gra të fuqizuara, me arsimim, me arritje profesionale, dhe me agjenci;
- *Mediet duhet referuar komuniteteve romë, ashkali, dhe egjiptian si tri komunitete të ndara*. Akronimi RAE, si shprehje diskriminuese, të mos përdoret në asnjë përmbytje mediale.
- *Të krijohen/mundësohen grupe mbështetëse për vajzat romë, ashkalike, dhe egjiptiane në shkollë dhe komunitet në mënyrë që ato të shërbejnë si frymëzim për njëra-tjetrën që të qëndrojnë bashkë në shkollë;*
- *Këshillime karrierë për nxënëset nga komunitetet në shkollë të mesme* që të ndjekin median si profesion;
- *Të ofrohen bursa studimi në gazetari* nga Universiteti i Prishtinës dhe kolegjet private në vend për studentet ashkalike, egjiptiane, dhe romë;
- *Të 'ndërthuren' gjinia dhe etnia në përmbytje mediale* në mënyrë që diskriminimi i dyfishtë që gratë nga pakicat e marginalizuara etnike e përjetojnë të artikulohet dhe adresohet si duhet;
- *Të inkurajohet portretizimi i stereotipik i komuniteteve në medie*, në mënyrë që potenciali i tyre të theksohet dhe jo vetëm sfidat dhe vështirësitë e tyre;
- *Të theksohet sa më shumë mungesa e zbatimit të Ligjit për Shërbimin Civil të Kosovës që kërkon 10% përfaqësim të komuniteteve të nënpërfaqësuesve në institucione publike.*
- *Fushata avokuese kundër racizmit në Kosovë dhe kundër gjuhës së urrejtjes me bazë etnike* me një qasje që inkurajon empati për njëri-tjetrin, dhe përgjegjësi për bashkëjetesë ndëretnike dhe bashkëpunim;
- *Fushata avokuese për diskriminimin e dyfishtë gjini-etni*, me të cilin përballen gratë prej pakicave të marginalizuara etnike;
- *Të adresohen trendet kapitaliste në medie*, që mes tjerash, imponojnë kriterë seksiste dhe raciste për gratë si krijuese mediale, dhe si ndikojnë këto kriterë në gjithëpërfshirje gjinore dhe etnike në medie;
- *Trajnime me gazetarë/e, redaktorë/e, producentë/e, dhe profesionistë/e të tjera* në medie të Kosovës rreth gjithëpërfshirjes, stereotipeve, dhe portretizimit të komuniteteve të ndjeshme etnike;
- *Bashkëpunim me mediet private* përmes programeve të cilat jo vetëm që theksojnë sfidat që qytetarët/et e komuniteteve të marginalizuara etnike i hasin, por po ashtu ofrojnë hapësirë për storie suksesi që vë në pah arritjet dhe angazhimet profesionale të të rinjve dhe të rejave romë, ashkalinj dhe egjiptianë;
- *Bashkëpunim ndëretnik ndërmjet organizatave dhe institucioneve mediale* për të promovuar diversitetin gjinor dhe etnik, zgjidhjen e konflikteve ndëretnike dhe pluralitetin e zërave.
- *Të përkrahen më shumë medie me bazë në komunitet* në të gjitha rajonet me popullsi romë, ashkalike dhe egjiptiane.

Lista e të intervistuarve

1. Albina Avdiu, gazetare dhe prezantuese në redaksinë e ashkalinjëve, 24.12.2021
2. Daut Qulangjiun, redaktor në redaksinë rome në RTK, 22.12.2021
3. Emrah Cermjani, drejtor ekzekutiv tek Roma in Action, 20.12.2021
4. Lendrit Qeli, drejtor ekzekutiv tek Prosperiteti Channel, 18.12.2021
5. Luljeta Demolli, drejtore ekzekutive tek Qendra Kosovare për Studime Gjinore, 19.12.2021
6. Medina Asllani, studente e gazetarisë në Universitetin AAB, 21.12. 2021
7. Mergita Hoti, profesioniste e kamerës në Roma in Action, 20.12.2021
8. Muhamet Arifi, drejtor ekzekutiv tek Balkan Sunfloëers Kosovo, 23.12.2021
9. Nora Xhuzi, gazetare në redaksinë e egjiptiane, 16.12.2021

Përshtypjet nga paneli i diskutimit mbi shkaqet thelbësore të pjesëmarrjes së ulët të grave nga minoritetet si krijuese mediale në mediet e Kosovës

Në panelin e diskutimit të organizuar me rastin e lansimit të hulumtimit u ngritën shumë çështje rreth pozitës së grave nga minoritetet në mediat në Kosovë, në bashkëbisedim me përfaqësues nga niveli nacional, lokal dhe ai jo-fitimprurës, ku u diskutua se cilat janë sfidat me të cilat përballen gratë nga minoritetet si krijuese mediale në Kosovë.

Diskutimet nga të gjitha nivelet përputheshin me gjetjet e hulumtimit ku u vunë në pah edhe shumë çështje të pa trajtuara më parë në një nivel të tillë.

Gjatë gjithë diskutimit u potencua diskriminimi racor, racizmi institucional dhe vështirësitë më të theksuara të grave nga komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian me vetë faktin se identiteti i tyre si gra ndërthuret edhe me identitetin e tyre etnik dhe kjo e bën barrën e tyre edhe më të rëndë.

Pjesë e panelit të diskutimit ishte Nora Xhuzi, gazetare në redaksinë e egjiptianëve në RTK, e cila ishte po ashtu pjesë e hulumtimit në fjalë. Ajo foli më shumë rreth sfidave të të qenit gazetare nga komuniteti egjiptian në Kosovë, duke filluar nga paragjykimet rreth pamjes fizike e ngacimimeve të shumta. Ato ndeshen edhe me stereotipe pikërisht ndaj profesionit të gazetarisë, sepse edhe brenda komuniteteve ekzistojnë limite se ku gratë mund ta shohin veten, vetëm pse janë të margjinalizuara. Pra, në raste kur ato e kanë mundësinë të përfundojnë shkollimet ato inkurajohen të marrin drejtime në profesione më stereotipike për gra siç është p.sh arsimi.

Pavarësisht se ligjet janë mirë të rregulluara në këtë drejtim ato në praktikë nuk gjejnë zbatim sipas Norës. Përkundër gjithë këtyre ajo ende i inkurajon të gjitha vajzat të ndjekin ëndrrën e tyre pavarësisht vështirësive që mund të hasin gjatë rrugëtimit.

Gjatë panelit u diskutua edhe rreth ndikimit të medias në krijimin e stereotipeve rreth këtyre komuniteteve dhe mungesës së storieve të suksesit të cilat do të mund të ndryshonin narrativën dhe të ndikonin në zvogëlimin e stereotipeve në një masë. Sigurisht, storiet e suksesit do të kishin ndikim jo vetëm tek vajzat, por edhe tek prindërit e tyre dhe të tjerëve në komunitet që të përkrahin shkollimin e vajzave në medie dhe në fusha të tjera, po ashtu kjo do të ndryshonte edhe perceptimet e masës, duke ju ofruar një spektër tjetër të mendimit.

Pjesë e panelit ishte edhe Anđelka Čup nga Radio Gračanica, e cila diskutoi më shumë rreth sfidave të grave serbe si krijuese mediale në Kosovë. Ajo ngriti çështjen e gjuhës që përdoret në mediat në Kosovë, dhe inkurajoi të ketë unifikim dhe të respektohen të drejtat e të gjitha komuniteteve në mënyrë të barabartë.

Përfaqësues nga shoqëria civile potencuan rëndësinë e hulumtimit dhe nevojën e menjëherëshme të trajtimit të çështjes së grave nga minoritetet në media.

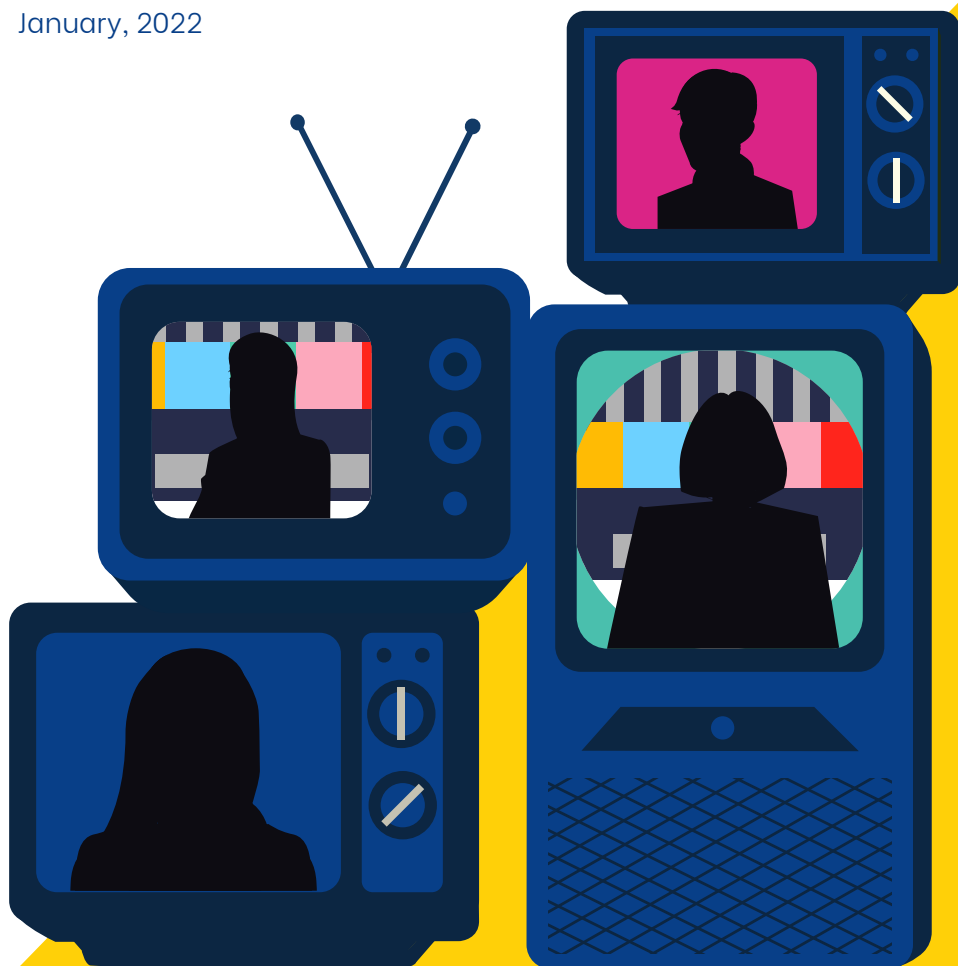
Ky diskutim rikonfirmoi gjetjet e këtij hulumtimi dhe theksoi nevojën e menjëhershme të adresimit të rekomandimeve të nxjerra.

Shkaqet thelbësore të pjesëmarrjes
së ulët të grave nga minoritetet si
krijuese mediale në mediat e Kosovës

kosovalive

The root causes on the poor representation of women minority members as content producers in Kosovo's media

January, 2022

Authors:

Shqipe Gjocaj, Dafina Halili

The Project “Strengthening Independent Media and Promoting the Security of Journalists in Kosovo” is funded by the Foreign, Commonwealth and Development Office through the British Embassy in Pristina and Albany Associates.

The contents of this publication are the sole responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the Foreign, Commonwealth and Development Office.

kosovalive

Contents

Summary of primary research conducted	4
Interview findings	6
1. 1. Racial discrimination and lack of employment opportunities	7
1. 2. Stereotypical portrayal of the three communities	8
1. 3. Women's objectification in the media	10
1. 4. Lack of inclusivity in the media sector	10
Participation of women from the Serb community as content producers in Kosovo's media	12
Quantitative research findings	14
Recommendations	16
The list of the interviewees	17
Impressions from the panel discussion on the essential causes of low participation of women by minorities as media creators in the Kosovo media	18

Summary of primary research conducted

Insufficient representation of women from ethnic minorities as content producers in Kosovo is attributed to various factors. The women media professionals mostly affected by the such factors are from the Roma, Ashkali, and Egyptian communities, as the most marginalised ethnic communities. The primary reason behind is straight up racial discrimination.

The historical exclusion of these ethnic minorities has affected their limited opportunities in the economy and education. Opportunities and access to education still pose a major problem, with a low level of general attendance at compulsory education, a low level of university attendance, and a high dropout school rate, especially among girls. All this in combination with poverty and unemployment made higher education, necessary in the profession of journalism, to be impossible for many generations.

Due to institutionalized racism, the majority of the interviewees pointed out that the challenges that women from these communities face in the media sector do not vary much from those of men's from the same communities. Nonetheless, Roma, Ashkali and Egyptian women face the double discrimination in terms of gender and ethnicity.

In other words, while men and women from these communities remain harshly excluded and discriminated against both at institutional as well as societal level, the patriarchal social order is the same in every household as well as institutions. That means that gender norms make women from these communities more vulnerable towards finding jobs in the media sector, keeping those jobs and advancing themselves further in careers.

Thus, the issue in question, the lack of sufficient women from minority communities in Kosovo's media, is still at the very basic level. Namely, the level where women (and men) from these communities are still emphasising the very basic message: "women and men from these communities have knowledge and skills, and if given the opportunities, they will thrive".

The rooted reasons why there is insufficient representation of minority women in the media sphere in Kosovo goes beyond gender norms and patriarchal social order. They are also attributed to the media's lack of inclusion policies, lack of implementation of Law on the Civil Service in the Republic of Kosovo, which demands 10% of affirmative action for underrepresented ethnic communities in public institutions, but also to the current economic order, namely capitalist trends with sponsored visibility.

The Law on Civil Service also stipulates that the number of positions at the municipal level should be proportional to the demographic composition of the given municipality. Since most of the three communities live in municipalities other than the capital where the central administration is located, lack of law enforcement makes the involvement of the communities themselves in local government more difficult, which could contribute to initiatives for their representation in the local media.

Moreover, each local media initiative is mainly a project of a non-governmental organization that has less financial resources for the development of their activities and the creation of a stable newsroom.

Each of the respected issues stated above make the possibilities of fulfilling their potential as media professionals in Kosovo a very rare opportunity for Roma, Ashkali, and Egyptian women. The media professionals, activists, and other stakeholders that advocate for the rights of Roma, Ashkali, and Egyptian communities, and the interview subjects for the research study in question, call for not only more employment opportunities for Roma, Ashkali, and Egyptian women media professionals in Kosovo's media, but also for a better representation of these communities in general. A representation that helps dismantle ethnic-based stereotypes and allows for success stories to occupy more media space.

INTERVIEW FINDINGS

The media in Kosovo is not the most suitable sector nor a welcoming working place for Roma, Ashkali, and Egyptian women. Despite exceptions, these women face difficulties in engaging and advancing as media content producers due to racial discrimination, lack of employment opportunities, stereotypical media portrayal of the three communities, lack of genuine and strategic inclusivity in the media outlets where gender and ethnicity are mainstreamed.

Furthermore, harmful gender norms and patriarchal order in the family, community, and intuitional level, further reinforces the vulnerable position of Roma, Ashkali, and Egyptian women and girls. Thus, women from these communities are likely to being subjected to multiple forms of discrimination, and face harsh barriers in their journey to build a solid career as media content producers in Kosovo.

1. 1. Racial discrimination and lack of employment opportunities

There is a vastly small group of women from these communities engaged in Kosovo's media. The majority are employed by the national broadcaster, RTK in specific newsrooms dedicated to the Roma, Ashkali, and Egyptian communities. The private media are largely exclusionary of media content producers from these three communities.

To shine light on the poor representation of women minority members as content producers in Kosovo's media, it is critical to highlight the state of affairs that characterize these communities in general, and women from these communities in particular. First and foremost, racial discrimination is a daily reality against Roma, Ashkali, and Egyptian women (and men) in Kosovo. They encounter it schools, in public spaces, in working spaces, as well as the media. The girls and boys, women and men from these communities still face lack of decent access to education and employment, children are still being told to sit at the back of the school desks, there is little socialisation between Albanians and members of the communities, there is little problematization of the topic in question in general.¹

Roma, Ashkali, and Egyptian communities face difficulties towards their attempts in getting an education, finding a job, and engaging in activities outside the home. This hinders their participation in the economy. While employment of women in Kosovo marks the lowest figure in the region, women from these three ethnic minorities have it worse.²

As the jobseeker market is technologized, open calls for employment are not accessible to the vast majority of Roma, Ashkali and Egyptian women since they generally lack technological tools, such as laptops, and often do not even have frequent access to internet.³ Similarly, various internship competitions in the Kosovar media remain inaccessible to the girls and boys of these communities.

Nevertheless, beyond the lack of widespread support and discrimination, experts on community issues say emphasize an extraordinary desire and willingness of women to have a job.⁴ Women and girls mostly aim at having small private businesses, like hair and tailoring salons to generate money for survival. Aware of the level of discrimination against them, they lack hope that the public or the private sector would provide them with long-term employment.⁵

Some professional women and men from Roma, Ashkali, and Egyptian communities face the difficulty of declaring their ethnicity. While there are individuals who openly and proudly expresses themselves in their working places, others may not find it necessary, or may not feel safe to do so.⁶

1 Interview with Nora Xhuzi, journalist in the Ashkali newsroom, 16.12.2021

2 Interview Luljeta Demolli, Executive Director at Kosovar Centre for Gender Studies, 19.12.2021

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Ibid.

6 Interview with Medina Asllani, journalism student at AAB University, 21.12. 2021

The hesitation to state one's ethnicity derives from the stigma and prejudices encountered by the majority that still uses the derogatory terms, namely "magjup/e" to refer to the Roma, Ashkali, and Egyptian men and women.⁷

Therefore, if someone has "the luxury of a whiter appearance", those that live in better conditions or have a higher living standard, might prefer not to be reduced to such terms and prefer to not reveal anything in that regard.⁸ Even when young men and women from Roma, Ashkali, or Egyptian communities are contacted and asked to portray their success stories in the media, there may be a lack of will of expressing themselves publicly.⁹

Moreover, women and men from the three communities do not even feel free to say it loud and clear that there is racist discrimination in Kosovo. Some media professionals from the three communities prefer not to talk about racism being a phenomenon in Kosovo. Even though they

are aware that racism is a phenomenon and experience it themselves on a regular basis, they prefer to not treat it as such. Instead, they prefer to talk about and address specific cases of racism. That is done as precaution, in order not to encourage the common responses from the majority. The responses in question being: "you have enough rights", "you are asking too much", and so forth.¹⁰

Ultimately, the discouragement to feel free at expressing oneself freely and talk openly about how racial discrimination affects one's personal and professional life, demonstrates what it means to being a Roma, Ashkali, or Egyptian citizen and/or a professional individual in Kosovo's society. Therefore, not only the poverty and dire conditions in which the three communities live, but also the exclusion from public spaces and humiliation, as well as lack of safe spaces, including the media as public space, are to be taken into account if structural and systemic racism is to be addressed.

1. 2. Stereotypical portrayal of the three communities

One of the core reasons why the media sector remains generally an intangible field for Roma, Ashkali, and Egyptian girls and women is due to stereotypical portrayal of members from these communities. Kosovo media is full of content that reduces these communities to the lack of basic needs (food, clothes, shelter and so on).

Women (and men) from these communities are affected by the common and persistent stereotypes that Roma, Ashkali, and Egyptian people are lazy, unqualified, and unwilling to work and be useful members of society. Media representations reflect images of how Roma, Ashkali and Egyptians are viewed by the majority community further reinforcing stereotypes towards them. They claim to have grown exhausted of the 'accusation' that they do not have enough knowledge, do not want to work, and don't know how to do anything.¹¹

Addressing unemployment, school dropouts and other problems as cultural issues of these communities without contextualizing systematic discrimination and unequal opportunities removes institutions from their responsibility to intervene with adequate policies and measures. Looking at community issues as events that are typical of them without analysing historical and social factors removes accountability from the state and erroneously seeks it out in the community itself. In fact, dropping out of school or not attending school is closely linked to

⁷ Interview with Medina Asllani, journalism student at AAB University, 21.12. 2021

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Interview with Muhamet Arifin, executive director at Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021

economic conditions and social norms –non-support of the family and family commitments –which also determine women's own decisions.¹²

While there are many youngsters who are discouraged to pursue education due to a family's economic difficulties for example, there are also numerous who manage to complete education (both bachelor and master levels), find a job, and have a qualitative life. But these stories do not cherish adequate media space and promotion.¹³

Therefore, there is little room for girls and young women from Roma, Ashkali, and Egyptian communities to draw inspiration from stereotypical portrayal from such stories.¹⁴ If success stories would occupy more space in the media, it would also have a positive impact on the parents and adults who might be guided into supporting their daughters and the girls in their families to pursue education and a career in media and in other fields as well.

Moreover, the media stories regarding girls from these communities are dominated by the issue of early marriages. While the problem exists and structural efforts should be made in order to prevent it, the media does these girls a disadvantage by reducing them to this issue only.

Addressing the non-attendance at school and early marriages as a phenomenon of Roma, Ashkali or Egyptian culture, without putting them in the context of discrimination, creates a false portrait of them, and it doesn't tackle the economic relations that enable the occurrence of these events. Also the focus on this issue alone suggests a misguided generalization that this problem is prevalent in every neighbourhood and place where these communities live, sending the message that despite any achievements of girls and

women, they will always be seen through the prism of victimization and oppression.

What the media fails at portraying is the fact that young women (and men) from the Roma, Ashkali, and Egyptian communities in Kosovo are not the same generations as the ones from 20 years ago. There are more young women from these communities who pursue education as well as work as professionals in different fields, if not sufficiently in the media.¹⁵

Many attend the Faculty of Education with the sole purpose of contributing to the teaching and education of the children of their communities; many young people are already doing volunteer work in various learning centres that also function as kindergartens, but also as classes for additional lessons with children who experience more difficulty in school during their process of learning.

In a local media in Gjakova, it is an Egyptian young woman who has opened a production and works on camera – a profession that still belongs to men even in the most progressive countries of the world. But such stories are hardly seen in the Kosovo media. Respondents say these are important experiences for the work in the media to be perceived as attractive to young girls, and an inspiration for Roma, Ashkali and Egyptian youth to tell their own stories.¹⁶

The lack of opportunities and policies to reduce the gap of structural inequalities remain the main issues that might hinder young women from pursuing a career as content producers.¹⁷ This is also confirmed by the interviewees for this research, who work in community media and claim that despite the great interest of girls over the years to do internships in the media, and temporary work there, they have finally chosen other alternatives due to economic reasons.

12 Interview Luljeta Demolli, Executive Director at Kosovar Centre for Gender Studies, 19.12.2021

13 Interview with Muhamet Arifin, executive director at Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021

14 Interview with Medina Asllani, journalism student at AAB University, 21.12.2021

15 Interview with Albina Avdiu, journalist and presenter in the Ashkali newsroom, 24.12.2021

16 Interview with Mergita Hoti, a cameraperson at Roma in Action, 20.12.2021

17 Interview with Albina Avdiu, journalist and presenter in the Ashkali newsroom, 24.12.2021

1. 3. Women's objectification in the media

Women are commonly objectified in the media landscape in Kosovo, particularly on television. Generally, there are strict criteria on what one should look like in order to be given an opportunity for appearing on the screen. Moreover, with recent trends, the first criteria that girls and young women are selected for a job on television is their beautiful face, and the number of followers on their social media platforms.¹⁸

There are students who study journalism and are really good and passionate about the field, but if they do not fulfil the physical criteria, are not considered attractive, and are not exposed on social media, the chances they will be given a chance to conduct a practice or get employed, are very low. If generally, women who do not meet such criteria are not given a chance, the women from the minority communities don't stand a chance. Particularly those with a more evident brown complexion.¹⁹

Furthermore, if we look historically at the newsrooms that produced media content for the Roma, Ashkali, and Egyptian

communities, women were employed mainly as moderators. An in-depth analysis is needed to understand whether the selection for moderator was based on stereotypical standards of beauty, but it is already clear that women have been absent from senior positions as editor or editor-in-chief.

The role of moderators has been more related to news presentation than to in-depth interviews on political and social topics. This has contributed to the failure to create models of content producers, where Roma, Ashkali and Egyptian women have the autonomy to determine media content, and thus their work.

1. 4. Lack of inclusivity in the media sector

The lack of representation of Roma, Ashkali and Egyptian women (and men) in the Kosovar media is linked to massive discrimination in employment. Lack of opportunities and policies to reduce the gap of structural inequalities, including employment, remain the main issues that hinder young women from pursuing a career as content producers.

Similar to other sectors, the lack of inclusion of Roma, Ashkali and Egyptians in the media is wrongly attributed to their inability to find work due to low level of education and detachment from the labor market. Using the rooted stereotypes about the three ethnic minorities, employers in the media justify the lack of efforts for more diverse ethnic representation.

There is no accurate data on the inclusion of Ashkali and Egyptians in the Kosovar media until the post-war period, while there is more available information on the trajectory of Roma representation. According to the interviewees, the historical exclusion of the Roma community and the Roma language in Kosovo and the region was initially challenged in the '70s of the last century. Roma culture and folklore also surfaced with Roma programs on Radio Television of Prishtina (RTP).

This prompted some Roma intellectuals in Prizren, a city already known for its cultural diversity and slightly better welfare for Roma compared to many other areas of the country, to embark on the mission of raising Roma identity. However, gender

¹⁸ Interview with Nora Xhuzi, journalist in the Egyptian newsroom, 16.12.2022

¹⁹ Ibid.

discrimination within the community itself was evident in the lack of representation of women within this cultural movement.

Journalism was used as a tool to raise awareness of the rich Roma culture, but it was Roma men who held key editorial positions. The community's limited access to education was even smaller for women, prompting men to take faster career steps, as was the case with Roma newsroom executives.

Roma, Ashkali and Egyptian journalists and editors are also trying to draw attention to the right of the three communities to be respected as distinct ethnic identities and groups. In fact, in the vast majority of Kosovar media, communities are misrepresented as one.²⁰ For example, an Ashkali family is introduced as Roma. Moreover, representation becomes even more derogatory when all three communities in the media stories are referred to under the acronym "RAE".

As a reaction to fight the homogeneous treatment of ethnic minorities is the establishment of Ashkali and Egyptian newsrooms within RTK, many years after the establishment of the Roma newsroom. Also, in Gjakova – again within a government organization (Prosperity) – the first Egyptian platform was opened, as a show within "Syri Visionit" and an online platform that also functions as a radio (2013).²¹

These community media are serving as platforms to express the concerns but also the successes of the communities, and to tell the stories that are missing from the mainstream media. Respondents say that these media have influenced the cause of promoting successes that have remained silent, but also the issues related to the life of communities.²²

As for the central media, the largest and only representation remains within RTK. The Roma newsroom, founded in 2003 – the current staff consists of two women and three men – broadcasts daily news every day within the space reserved for ethnic

minorities and the weekly show "JEKIPE" every Saturday. On the other hand "Voice of the Ashkali" and "Egyptian Hour" are broadcasted once a week, as a 15-minute news format. The Ashkali and Egyptian editorial offices consist of two people, where in both women they have the role of editor and moderator, while the technical part is done by men.

While Roma, Ashkali, and Egyptian newsrooms are serving to provide the most dignified representation of communities in the media – the Roma also for the preservation and promotion of the Roma language – the restriction of greater representation on public television is perpetuating the fragmentation of voices; there is no meeting point between these communities and other communities in media content.

Thus, even success stories, or important issues addressed by relevant Roma, Ashkali or Egyptian newsrooms remain unheard of for the majority community.

Respondents to this research say that the lack of inclusion of the history of the three communities within the school literature for Kosovar students, makes even more urgent the need to address the problem of their non-inclusion and their stories in the mainstream media.

While the local community media, but also the newsrooms within RTK are advocating and addressing various problems identified on the ground, often becoming a bridge between the institution and the community, their existence sometimes serves to legitimize the lack of representation in mainstream media. Apart from some very big events that attract attention, the stories about Roma, Ashkali and Egyptians remain outside the newsrooms, leaving the entire burden on the community editorial staff.

All of this suggests the great need for clear editorial policies for higher representation of the Roma, Ashkali and Egyptian communities within the newsrooms, and more multi-dimensional portrayal through the stories themselves.

20 Interview with Nora Xhuzi, journalist in the Egyptian newsroom, 16.12.2022

21 Interview with Lendrit Qeli, executive director at Prosperiteti Channel, 18.12.2021

22 Ibid.

PARTICIPATION OF
WOMEN FROM THE
SERB COMMUNITY AS
CONTENT PRODUCERS IN
KOSOVO'S MEDIA

Even though this research study elaborates the poor representation of women ethnic minorities, the context regarding other ethnicities differs to a great extent. The representation of Serb women in the Kosovar media as media creators is significantly higher compared to other ethnic minorities.

The presence of a large number of media companies – over five televisions, over 20 radio stations and dozens of online platforms – has affected a larger number of media workers from the Serb community. Even online platforms such as those established within non-governmental organizations are often founded by women themselves, who have automatically become editors-in-chief or held senior positions within the newsroom.

But in terms of the representation of Serbian women within the Albanian language media, the same as that of Serbian men, the representation is almost zero. The language barrier has been named as the main reason by some central media for the lack of representation of Serbian women in the newsroom, and even for efforts for such representation. Apart from RTK, which as a public broadcaster retains the obligation of representation, no other central media outlets employ women in positions of journalists and editors.

The language barrier is also considered to hinder the reporting of Serb journalists from the Assembly of Kosovo. That happens because there is often no Albanian-Serbian interpretation when there are no Serbian members of parliament present in the hall.

QUANTITATIVE RESEARCH FINDINGS

The symbolic representation of Roma, Ashkali, and Egyptian communities as content producers in Kosovo's media outlets is proven through the conducted quantitative research as well. A questionnaire consisting of twelve questions was sent to up to 40 media outlets in Kosovo. A very small percentage, 22.5% responded by filling in the questionnaire.

According to the results of the questionnaire, the media in Kosovo employ a varied number of employees, ranging from 54 to three. Within those numbers, the participation of women in general is quite low; it ranges from one to sixteen women employed in a certain media outlet. Within that percentage, the question how many women as content producers (journalists, editors, even blog writing) from the Roma, Ashkali, and Egyptian communities are employed or engaged, the majority of answers is: none.

All the media outlets who responded to the questionnaire have never had a woman from the Roma, Ashkali, and Egyptian communities apply for a job. Regarding the question as to whether they have a policy or guidelines that determines the gender and ethnic representation within their medium, 80% replied that they do not.

Regarding the issue of the metaverse, how much the mediums in Kosovo are familiarised with the concept, the majority answered: average. Whereas, how prepared are women from the marginalised ethnic communities as content producers to adapt to the world of the Metaverse, the answers were mainly 'we don't know'.

It is worth noting that several media contacted further by telephone as a reminder for the questionnaire, claimed that they didn't respond to the questionnaire either because they operate with a very small number of staff due to financial difficulties, or simply because the issue/topic itself is irrelevant to them. The latter reflects in the results of the questionnaire. Furthermore, the quantitative research proved that some media/tv executives do not hesitate to express their disregard for the topic, even open racism towards members of Roma, Ashkali, and Egyptian communities.

Recommendations

- *Initiation of network of women journalists* that would include women media professionals from minorities, particularly Roma, Ashkali, and Egyptian content producers;
- *Initiation of a network of media professionals (women and men) from the Roma, Ashkali, and Egyptian*, advocating for their rights and proper representation by the media;
- *Conferences, meetings (formal and informal) of women media professionals* where content producers from the marginalised ethnic minorities are given space and their challenges heard and addressed;
- *More success stories in the media* where Roma, Ashkali, and Egyptian girls and women are also portrayed as empowered individuals, with education, professional achievements, and agency;
- *The media should refer to Roma, Ashkali, and Egyptian communities as three different communities.* The acronym RAE, as a discriminatory expression, should not be used in any media content;
- *Enable/provide support groups for Roma, Ashkali, and Egyptian girls in schools and communities* where they can serve as inspiration for one another to stay in school;
- *Career counselling for High School students* from the communities to pursue media as a profession;
- *Roma, Ashkali, and Egyptian girls should be provided with scholarships* from the University of Prishtina and private college-universities to study media and journalism;
- *Mainstream gender and ethnicity in media content* in order for the double discrimination that women from underrepresented ethnic communities to be properly articulated and addressed;
- *Encourage non-stereotypical portrayal of the communities in the media*, in order to highlight their potentials, not solely their challenges;
- *Highlight as much as possible the lack of implementation of the Law on the Civil Service in the Republic of Kosovo* that demands 10% of affirmative action for the underrepresented ethnic communities in public institutions;
- *Advocacy campaigns against racism and ethnic-based hate speech in Kosovo* with an approach that invites empathy for one another and civil responsibility for coexistence and cooperation;
- *Advocacy campaigns regarding the double discrimination (gender-ethnicity)* for Roma, Ashkali, and Egyptian women as content producers in Kosovo's media;
- *Address the capitalist trends in the media*, that among others, impose sexist and racist criteria for women as content producers, and the impact of those criteria in gender and racial inclusivity in the media;
- *Training with journalists, editors, producers and other professionals* within the media platforms in Kosovo on inclusivity, stereotypes, and decent portrayal of vulnerable ethnic communities;
- *Cooperation with private media* with programs that not only highlight the challenges that citizens from the marginalised ethnic minorities encounter, but also allow space for success stories that highlight the engagement of young people from Roma, Ashkali, and Egyptian communities as citizens;
- *Support inter-ethnic cooperation amongst media organizations and institutions* in Kosovo to promote diversity, ethnic related conflict resolution, and a plurality of voices.
- *Support more community-based media* in all the regions with Roma, Ashkali, and Egyptian population.

The list of the interviewees

1. Albina Avdiu, journalist and presenter in the Ashkali newsroom, 24.12.2021
2. Daut Qulangjiun, editor in the Roma newsroom at RTK, 22.12.2021
3. Emrah Cermjani, executive director at Roma in Action, 20.12.2021
4. Lendrit Qeli, executive director at Prosperiteti Channel, 18.12.2021
5. Luljeta Demolli, Executive Director at Kosovar Centre for Gender Studies, 19.12.2021
6. Medina Asllani, journalism student at AAB University, 21.12.2021
7. Mergita Hoti, a cameraperson at Roma in Action, 20.12.2021
8. Muhamet Arifi, executive director at Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021
9. Nora Xhuzi, journalist in the Egyptian newsroom, 16.12.2021

Impressions from the panel discussion on the essential causes of low participation of women by minorities as media creators in the Kosovo media

In the panel discussion organized on the occasion of the launching research, many issues were raised regarding the position of women from minorities in the media of Kosovo, in dialogue with representatives of national, local and non-profit levels, where it was discussed as to what are the challenges faced by women from minorities as media creators in Kosovo.

Discussions from all levels matched the findings of the research which also highlighted many previously unaddressed issues at such a level.

Throughout the discussion racial discrimination were highlighted, institutional racism and the most pronounced difficulties of women from the Roma, Ashkali and Egyptian communities with the very fact that their identity as women is intertwined with their ethnic identity and this makes their burden even heavier.

Part of the panel was Nora Xhuzi, a journalist in the Egyptian newsroom at RTK, who was also part of the research in question. She spoke more about the challenges of being a journalist from the Egyptian community in Kosovo, ranging from prejudices about physical appearance and multiple harassments. They also encountered stereotypes specifically about the journalism profession, because even within communities there are restrictions on where women can see themselves, simply because they are marginalized. So, when they have the opportunity to complete education, they are

encouraged to take directions in more stereotypical professions for women, such as education. Although the laws are well regulated in this regard, according to Nora they are not implemented in practice. Despite all of these she still encourages all the girls to pursue their dream despite the difficulties they may encounter along the way.

During the panel it was also discussed the impact of the media on creating stereotypes about these communities and the lack of success stories which could change the narrative and reduce stereotypes to some extent. Of course, success stories would have an impact not only on girls, but also on their parents and others in the community to support the education of girls in the media and other fields, as well as this could change the perceptions of the masses, by offering another spectrum of thinking.

Part of the panel was also Anđelka Ćup from Radio Gračanica, who discussed more about the challenges of Serbian women as media creators in Kosovo. She raised the issue of the language used in the media in Kosovo, and encouraged the unification and respect of the rights of all communities equally.

Civil society representatives stressed the importance of research and the immediate need to address the issue of women from minorities in the media.

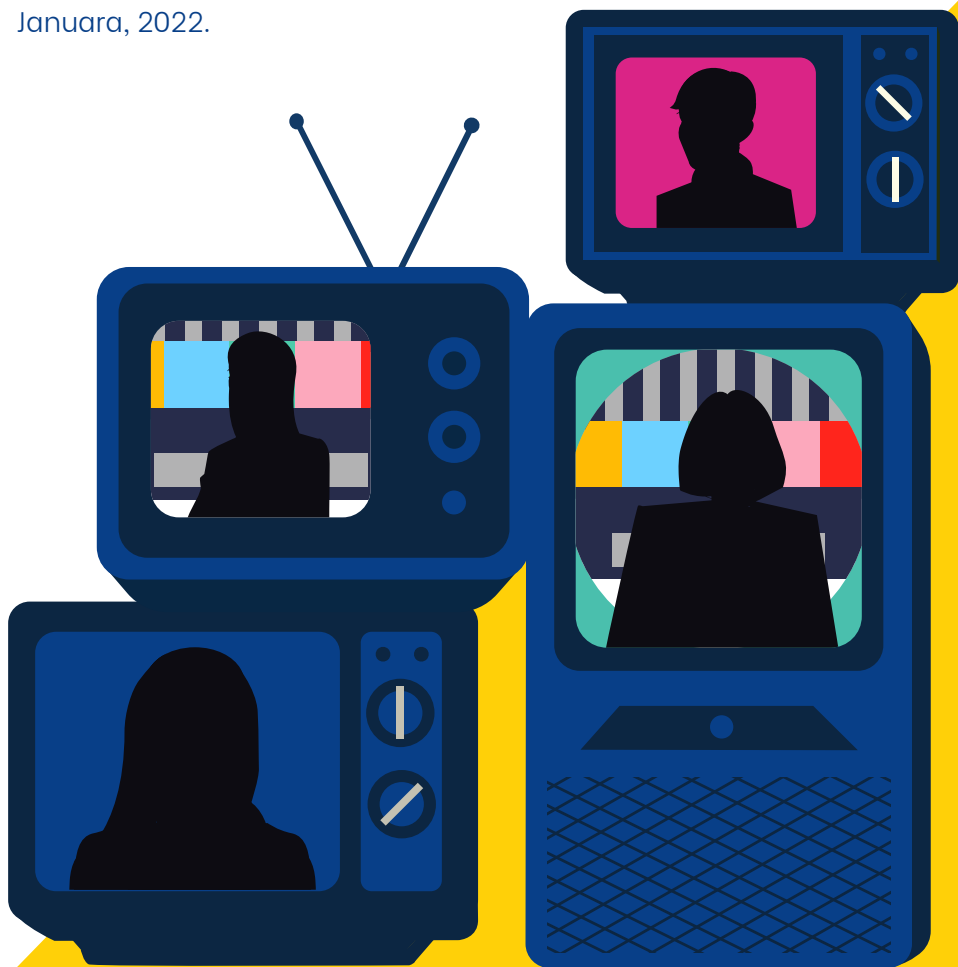
This discussion reconfirmed the findings of this research and stressed the immediate need to address the recommendations issued.

The root causes on the poor representation
of women minority members as content
producers in Kosovo's media

kosovalive

Glavni uzroci niskog učešća žena iz manjinskih zajednica kao medijskih stvarateljki u kosovskim medijima

Januara, 2022.

Autorke:

Shqipe Gjocaj, Dafina Halili

Projekat „Jačanje nezavisnih medija i unapređenje bezbednosti novinara na Kosovu“ finansiraju Kancelarija za spoljne poslove, Komonvelt i razvoj preko Britanske ambasade u Prištini i Albani Associates.

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost autora(a) i ne odražava nužno stavove Kancelarije za spoljne poslove, Komonvelt i razvoj.

kosovalive

Sadržaj

Opšti pregled istraživanja	4
Nalazi intervjua	6
1. 1. Rasna diskriminacija i nedostatak mogućnosti zapošljavanja	7
1. 2. Stereotipno prikazivanje pripadnika/ca ove tri zajednice	8
1. 3. Objektivizacija žena u medijima	10
1. 4. Nedostatak inkluzije u medijima	10
Učešće žena iz srpske zajednice kao medijskih stvarateljki u kosovskim medijima	12
Nalazi kvantitativnog istraživanja	14
Preporuke	16
Spisak intervjuisanih	17
Utisci sa panel diskusije o osnovnim razlozima za nizak nivo učešća žena iz manjinskih zajednica kao stvarateljki medijskih sadržaja u kosovskim medijima	18

Opšti pregled istraživanja

Nedovoljna zastupljenost žena iz etničkih manjina kao medijskih stvarateljki na Kosovu se pripisuje različitim faktorima. Medijske profesionalke na koje ovi faktori najviše utiču su one koje pripadaju najmarginalizovanijim etničkim zajednicama na Kosovu, tj. romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici. Ukratko, glavni razlog koji stoji iza ovih faktora je: rasna diskriminacija.

Istorijska isključenost ovih etničkih manjina je uticala na ograničene mogućnosti njihove privredne i obrazovne. Mogućnosti i pristup obrazovanju i dalje predstavljaju veliki problem, sa uopšteno niskim nivoom pohađanja obaveznog obrazovanja, niskim nivoom pohađanja univerzitetskog obrazovanja i visokom stopom napuštanja školovanja, posebno među devojkama. Sve navedeno, u kombinaciji sa siromaštvom i nezaposlenošću, je iz generacije u generaciju uticalo da visoko obrazovanje, neophodno u novinarskoj profesiji, od početka bude nemoguće.

Većina ispitanika u ovom istraživanju je istakla da se zbog institucionalizovanog rasizma izazovi sa kojima se žene iz ovih zajednica suočavaju u medijskom sektoru ne razlikuju od onih sa kojima se suočavaju muškarci iz istih zajednica. Uz to, romske, aškaliske i egipćanske žene se suočavaju sa dvostrukom diskriminacijom na osnovu roda i etničke pripadnosti.

Drugim rečima, dok su žene i muškarci u ovim zajednicama i dalje u velikoj meri isključeni i diskriminirani na institucionalnom i društvenom nivou, patrijarhalni poredak na porodičnom i institucionalnom nivou ostaje isti. Shodno tome, žene jedne grupe su diskriminirane jer se vide kao žene u svim zajednicama bez obzira na etničku pripadnost. To znači da rodne norme otežavaju mogućnosti ženama da nađu posao u medijskom sektoru, da zadrže to radno mesto i da dalje napreduju u karijeri.

Stoga, navedeno pitanje odsustva žena iz etničkih manjina u medijskom sektoru na Kosovu ostaje na osnovnom nivou. Tačnije, na nivou na kojem žene (i muškarci) iz ovih zajednica još uvek naglašavaju osnovnu poruku: „žene i muškarci iz ovih zajednica imaju znanje i veštine i ukoliko im se pruži prilika oni/one će napredovati“.

Ključni razlozi zbog kojih postoji izuzetno niska zastupljenost žena iz etničkih manjina u medijskoj sferi na Kosovu prevazilazi rodne norme i patrijarhalni društveni poredak.

Navedeni razlozi se odnose i na nedostatak sveobuhvatne politike medija, nesprovođenje Zakona o javnoj službi Republike Kosovo, koji zahteva 10% afirmativnih mera za etnički nedovoljno zastupljene grupe u javnim institucijama, ali i zbog postojećeg ekonomskog poretka, kapitalističkih trendova sa sponzorisanom vidljivošću.

Zakon o civilnoj službi takođe predviđa da broj radnih mesta na opštinskom nivou treba da bude srazmeran demografskom sastavu date opštine. Budući da većina iz ove tri zajednice živi u drugim opštinama, a ne u glavnom gradu gde se nalazi centralna administracija, nesprovođenje zakona još više otežava uključivanje samih zajednica u lokalnu upravu što bi moglo doprineti inicijativama za njihovu zastupljenost u lokalnim medijima.

Štaviše, svaka lokalna medijska inicijativa je prvenstveno projekat neke nevladine organizacije koja nema dovoljno finansijskih sredstava za razvoj delatnosti i uspostavljanje stabilne redakcije.

Sva navedena pitanja određuju da su šanse za romske, aškalijске i egipćanske žene da ostvare svoj potencijal kao medijske profesionalke male, a prilike izuzetno retke. Medijski profesionalci/ke, aktivisti (žene i muškarci), kao i drugi akteri koji se zalažu za prava romske, aškalijске i egipćanske zajednice koji su intervjuisani u ovoj istraživačkoj studiji, apeluju za veće mogućnosti zapošljavanja za žene iz navedenih zajednica u medijima, kao i za bolju zastupljenost ovih zajednica uopšteno, zastupanje koje pomaže u otklanjanju etnički zasnovanih stereotipa i pruža više medijskog prostora za priče o uspehu.

NALAZI INTERVJUA

Medijski sektor na Kosovu nije baš najpovoljniji za Romkinje, Aškalije i Egipćanke, ni kao sektor ni kao radno mesto. Ostavljajući po strani izuzetke, ovim ženama je teško da se angažuju i napreduju kao stvarateljke medijskog sadržaja. To je zbog rasne diskriminacije, nedostatka mogućnosti za zapošljavanje, stereotipnog medijskog prikazivanja ove tri zajednice, kao i nedostatka rodne i etničke inkluzije u medijima.

Štaviše, štetne rodne norme i patrijarhalni poredak na nivou porodice, zajednice i institucija dodatno jačaju osetljivu ulogu romskih, aškalijских i egipćanskih devojčica i žena. Zbog toga postoji tendencija da žene iz ovih zajednica budu pogođene mnogim oblicima diskriminacije i suoče se sa značajnim preprekama na svom putu ka izgradnji solidne karijere kao medijskih stvarateljki na Kosovu.

1. 1. Rasna diskriminacija i nedostatak mogućnosti zapošljavanja

Veoma mali broj žena iz romske, aškalijске i egipćanske zajednice je angažovan u medijskom sektoru na Kosovu. Većina ih je zaposlena na Radio Televiziji Kosova (RTK) u posebnim redakcijama posvećenim romskoj, aškalijскоj i egipćanskoj zajednici. Žene iz ove tri zajednice su kao medijske stvarateljke u velikoj meri isključene iz privatnih medija.

Da bi se razumelo zašto prevladava tako niska zastupljenost žena iz marginalizovanih etničkih manjina kao medijskih stvarateljki u medijskom sektoru na Kosovu, izuzetno je važno istaći opštu situaciju ove tri zajednice. Prvo, rasna diskriminacija je svakodnevna realnost za romske, aškalijске i egipćanske žene na Kosovu. One se sa tim suočavaju u školama, javnim prostorima, radnim mestima, kao i u medijima. Devojčice i dečaci, žene i muškarci iz ove tri zajednice se još uvek suočavaju sa nedostatkom odgovarajućeg pristupa obrazovanju i zapošljavanju; deca se i dalje raspoređuju da sede u klupama u poslednjim redovima, veoma je mala socijalizacija između Albanaca, kao većinske zajednice, i pripadnika navedenih zajednica i uopšteno nedostaje problematizacija ove teme.¹

Nedostatak mogućnosti da se obrazuju, zaposle i angažuju u aktivnostima van kuće otežava učešće romskih, aškalijских i egipćanskih žena u privredi. Nezaposlenost žena na Kosovu je najniža u regionu. U tom kontekstu, situacija za žene ove tri nacionalne manjine je najgora, sa samo 8% njih koje su zaposlene.² Štaviše, ovaj nizak procenat uključuje i neformalnost, jer većina žena nema ugovor o radu.³

Pošto je tržište tražilaca posla tehnološki napredovalo, otvoreni konkursi za zapošljavanje nisu dostupni za veliku većinu romskih, aškalijских i egipćanskih žena jer im nedostaju tehnološki alati, kao što su laptop, a često ni redovan pristup internetu.⁴ Slično tome, razni konkursi za stažiranje u kosovskim medijima ostaju nedostupni devojčicama i dečacima iz ovih zajednica.

Međutim, uprkos nedostatku podrške i rasprostranjene diskriminacije, poznavaoци pitanja zajednica naglašavaju izuzetnu želju i volju žena iz ovih zajednice da rade.⁵ Žene i devojčice uglavnom imaju za cilj da imaju neki mali privatni biznis, kao što je neki frizerski i krojački salon kako bi zarađivale novac za život. Svesne stepena diskriminacije prema njima, nemaju dovoljno poverenja da će im javni ili privatni sektor obezbediti dugoročno zaposlenje.⁶

Neke romske, aškalijске i egipćanske žene i muškarci se suočavaju sa poteškoćama da se izjasne o etničkoj pripadnosti. Iako postoje pojedinci koji se otvoreno i s ponosom izražavaju o svom identitetu na radnom mestu, drugi mogu smatrati da je nepotrebno ili se čak ne osećaju slobodnim i sigurnim da to učine.⁷

1 Intervju sa Norom Xhuzi, novinarkom aškalijске redakcije, 16.12.2021.

2 Intervju sa Luljetom Demolli, izvršnom direktorkom Kosovskog centra za rodne studije, 19.12.2021.

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Ibid.

6 Ibid.

7 Intervju sa Medinom Asllani, studentkinjom novinarstva na Univerzitetu AAB, 21.12. 2021.

Ustručavanje da se izjasne o etničkoj pripadnosti je rezultat stigme i predrasuda većine koja još uvek koristi pogrdne izraze, kao što je „cigan/ka“, za romske, aškalijske i egipćanske žene i muškarce.⁸

Stoga, ako neko „ima luksuz da izgleda više bledolik/a“, oni/one koje žive u boljim uslovima ili imaju bolji životni standard, možda više vole da se ne upuštaju u takve izraze. Zato odlučuju da ne navode kojoj nacionalnosti pripadaju.⁹ Čak i kada se stupi u kontakt sa romskim, aškalijskim i egipćanskim ženama i muškarcima u vezi njihovih uspeha, kako bi ih predstavili u medijima kao uspešne priče, često se primećuje nedostatak želje da se obrate javnosti.¹⁰

Štaviše, žene i muškarci iz ove tri zajednice se čak ne osećaju slobodno ni da glasno kažu da na Kosovu postoji rasna diskriminacija. Neki medijski profesionalci iz ove tri zajednice radije ne govore o rasizmu na Kosovu kao

fenomenu. Iako su svesni da je rasizam na Kosovu fenomen i da ga lično redovno doživljavaju, radije ga ne tretiraju kao takvog. Naprotiv, oni/one radije govore i bave se konkretnim slučajevima rasizma. Ovo se radi iz predostrožnosti, kako se ne bi izazvale neprijateljske reakcije većine. „Imate dovoljno prava“, „Tražite previše“ i druge slične reakcije.

Na kraju, obeshrabrenje da se slobodno izjašnjavaju o etničkoj pripadnosti i da otvoreno govore o tome kako rasna diskriminacija utiče na njihov lični i profesionalni život pokazuje šta znači biti građanin romske, aškalijske i egipćanske pripadnosti. Zbog toga, kako bi se na pravilan način radilo sa strukturnim i sistematskim rasizmom, fokus ne sme biti samo na siromaštvu i teškim uslovima u kojima žive ove tri zajednice. Takođe treba razmotriti isključenje iz javnih prostora i ponižavanje, kao i nedostatak sigurnih prostora, posebno u medijima kao javnom prostoru.

1. 2. Stereotipno prikazivanje pripadnika/ca ove tri zajednice

Jedan od ključnih razloga zašto medijski sektor ostaje nedodirljiva realnost za romske, aškalijske i egipćanske devojčice i žene je zbog stereotipnog prikaza pripadnika ovih zajednica. Medijski sadržaji na Kosovu često svode ove zajednice na nedostatak osnovnih potreba (smeštaj, hrana, odeća i slično).

Žene (i muškarci) iz ovih zajednica se suočavaju sa uobičajenim i neprekidnim stereotipom da su Romi, Aškalije i Egipćani uopšteno lenji, nekvalifikovani i nisu spremni da rade i budu korisni članovi društva. Predstavljanje u medijima odražava slike o tome kako većinska zajednica gleda na Rome, Aškalije i Egipćane, dodatno jačajući stereotipe prema njima. Tvrdi da su umorni od ovakvih „optužbi“ da nemaju znanja, da ne žele da rade, da ne znaju kako da urade, da urade bilo šta kako treba.¹¹

Borba protiv nezaposlenosti, napuštanja škole i drugih problema poput kulturološkog pitanja ovih zajednica bez kontekstualizacije sistematske diskriminacije i nejednakih mogućnosti udaljava institucije od njihove odgovornosti da intervišu adekvatnim politikama i merama. Gledanje na pitanja zajednice kao stvari koji su tipične za njih bez analize istorijskih i društvenih faktora udaljava odgovornost od države i pogrešno je traži kod same zajednice. U stvari, napuštanje škole ili neškolovanje je

8 Intervju sa Norom Xhuzi, novinarkom aškalijske redakcije, 16.12.2021.

9 Ibid.

10 Ibid.

11 Intervju sa Muhametom Arifijem, izvršnim direktorom Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021.

usko povezano sa ekonomskim uslovima i društvenim normama, nepodržavanjem porodice i porodičnih obaveza, koje stoga nameću takve odluke za žene.¹²

Iako ima dosta devojaka koje su obeshrabrene da nastave školovanje zbog, na primer finansijskih poteškoća, mnogo je više onih koje uspevaju da završe školovanje (bachelor i master nivo), nađu posao i žive kvalitetno. Ali ove priče retko pridobiju odgovarajući medijski prostor i promociju.¹³

Zbog toga mlade devojčice i žene iz romske, aškaliske i egipćanske zajednice imaju ograničen prostor za inspiraciju kao rezultat stereotipnog prikaza takvih priča.¹⁴ Ako bi uspešne priče zauzele više medijskog prostora, one bi imale uticaj ne samo na devojčice, već i na njihove roditelje i druge odrasle u porodici i zajednici da podrže obrazovanje devojčica u medijima i u drugim poljima.

Pored toga, kada se govori o izazovima devojaka iz ove tri zajednice, u medijima se uglavnom iznosi pitanje ranih brakova. Iako postoji problem ranih brakova i potrebno je uložiti strukturne napore da se spreči, mediji nanose štetu devojčicama iz ovih zajednica tako što ih svode samo na ovaj problem.

Tretiranje nepohađanja škole i ranih brakova kao fenomena romske, aškaliske ili egipćanske kulture, ne stavljajući navedeno u kontekst diskriminacije, stvara lažnu sliku o njima, u potpunosti zapostavljajući razradu ekonomskih odnosa koji omogućavaju pojavu ovih događaja.¹⁵ Isto tako, usredsređivanje samo na ovo pitanje sugerise pogrešnu generalizaciju da je ovaj problem rasprostranjen u svakom naselju i mestu gde ove zajednice žive, šaljući poruku da će uprkos svim dostignućima devojaka i žena, uvek biti viđene kroz prizmu viktimizacije i ugnjetavanja.

Ono što mediji na Kosovu ne uspevaju da prikažu jeste činjenica da mlade romske, aškaliske i egipćanske žene, kao i mladi muškarci, nisu iz istih generacija kao pre 20 godina. Danas je sve više mladih žena iz ovih zajednica koje završavaju školovanje i zapošljavaju se kao profesionalke u raznim oblastima, iako nedovoljno u samim medijima.¹⁶ Mnoge od njih pohađaju Pedagoški fakultet isključivo sa ciljem da doprinesu obrazovanju i obučavanju dece iz svojih zajednica. Mnogi mladi ljudi već rade kao volonteri/ke u raznim centrima za učenje koji funkcionišu i kao obdaništa, ali i kao odeljenja za dopunsku nastavu sa decom koja imaju više poteškoća u školi.

U jednom lokalnom mediju u Đakovici je jedna mlada egipćanska žena koja je otvorila produkciju i radi sa kamerom – profesija koja i dalje pripada muškarcima čak i u najprogresivnijim zemljama sveta. Međutim, ovakve priče je teško videti u kosovskim medijima. Intervjuisani ističu da su ovo važna iskustva da bi se rad u medijima smatrao privlačnim i za mlade devojke i inspiracija za romsku, aškalisku i egipćansku omladinu da se sebe preuzmu da sami ispričaju svoje priče i narative.¹⁷

Nedostatak mogućnosti i politika za smanjenje jaza strukturnih nejednakosti i dalje predstavlja ključno pitanje koja sprečava mlade žene da ostvare karijeru medijske stvarateljke. To potvrđuju i intervjuisani/e u ovom istraživanju koje rade u društvenim medijima i tvrde da su uprkos velikom interesovanju devojaka tokom godina za stažiranje u medijima, kao i za privremeni rad u medijima, na kraju izabrale druge alternative zbog ekonomskih razloga.

12 Intervju sa Luljetom Demolli, izvršnom direktorkom Kosovskog centra za rodne studije, 19.12.2021.

13 Intervju sa Muhametom Arifijem, izvršnim direktorom Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021.

14 Intervju sa Medinom Asilani, studentkinjom novinarstva na Univerzitetu AAB, 21.12.2021.

15 Intervju sa Emrahom Cermjanijem, izvršnom direktorom Roma in Action, 20.12.2021.

16 Intervju sa Albinom Avdiu, novinarkom i voditeljkom u aškalikoj redakciji na RTK, 24.12.2021.

17 Intervju sa Mergitom Hoti, stručnjakinjom za kameru u Roma in Action, 20.12.2021.

1. 3. Objektivizacija žena u medijima

Žene su obično objektivizovane u medijima na Kosovu, posebno na televiziji. Uopšteno prevladavaju strogi kriterijumi kako bi novinarka trebala da izgleda fizički da bi mogla da se pojavi na ekranu. Štaviše, prema aktuelnim trendovima, među prvim kriterijumima po kojima se devojke i žene biraju za posao na TV ekranima je lepo lice, kao i broj pratilaca na njihovim društvenim mrežama.¹⁸

Ima studentkinja iz zajednica koji studiraju novinarstvo, vešte su i pokazuju veliku strast prema ovoj oblasti. Međutim, ako ne ispunjavaju fizičke kriterijume, ako se ne smatraju atraktivnim i ako nisu dovoljno prisutne na društvenim mrežama, šanse da im se pruži prilika za stažiranje ili zaposlenje su izuzetno male. Ako se uopšteno ženama koje ne ispunjavaju ove kriterijume ne pruža prilika, onda žene iz romske, aškalijске i egipćanske zajednice nemaju nikakve šanse. Posebno one nešto tamnije puti.¹⁹

Štaviše, ako pogledamo istorijski razvoj redakcija koje su stvarale medijski sadržaj za romsku, aškalijšku i egipćansku zajednicu, pokazalo se da je najveća

zastupljenost žena na poziciji voditeljke. Potrebna je detaljnija analiza da bi se shvatilo da li je izbor za voditeljku bio zasnovan na stereotipnim standardima lepote, međutim ono što je jasno jeste činjenica da žene iz ovih zajednica nisu dobile poverenje za visoke pozicije poput urednice ili glavne urednice.

Uloga voditeljke se više odnosi na čitanje vesti nego na dublje intervjue o političkim i društvenim temama. Ovo je dovelo do neuspeha u stvaranju modela za medijske stvarateljke kako bi romske, aškalijске i egipćanske žene bile nezavisne da određuju medijski sadržaj, a samim tim i svoj rad.

1. 4. Nedostatak inkluzije u medijima

Niska zastupljenost romskih, aškalijških i egipćanskih žena (i muškaraca) u kosovskim medijima je usko povezana sa masovnom diskriminacijom pri zapošljavanju. Nedostatak mogućnosti i politika za smanjenje jaza strukturnih nejednakosti, uključujući zaposlenje, i dalje predstavlja ključno pitanje koja sprečava mlade žene da ostvare karijeru medijske stvarateljke.

Slično drugim sektorima, nedostatak uključivanja Roma, Aškalija i Egipćana u medijima se pogrešno pripisuje njihovoj nemogućnosti da nađu posao zbog niskog nivoa obrazovanja i isključenosti sa tržišta rada. Poslodavci u medijima opravdavaju nedostatak napora za

raznovrsniju etničku zastupljenost koristeći ukorenjene stereotipe u vezi ove tri etničke manjine.

Ne postoje tačni podaci o uključivanju Aškalija i Egipćana u kosovske medije do posleratnog perioda, dok što se tiče Roma postoji više informacija koji je bio put ka njihovoj zastupljenosti. Istorijska isključenost romske zajednice i romskog jezika na Kosovu i regionu je prvi put prekinuta '70-ih. Romska kultura i folklor su se pojavili sa romskim programima na Radio-televiziji Priština (RTP).

Ovo je podstaklo određene romske intelektualce u Prizrenu, gradu već poznatom po svojoj kulturnoj raznolikosti

¹⁸ Intervju sa Norom Xhuzi, novinarkom aškalijске redakcije, 16.12.2021.

¹⁹ Ibid.

i nešto boljem blagostanju za Rome, u poređenju sa mnogim drugim delovima zemlje, da se upuste u misiju podizanja romskog identiteta. Međutim, rodna diskriminacija unutar same zajednice je bila evidentna u nedostatku zastupljenosti žena u okviru ovog kulturnog pokreta.

Novinarstvo je korišćeno kao sredstvo za podizanje svesti o bogatoj romskoj kulturi, međutim i tu su romski muškarci bili na ključnim uređivačkim pozicijama. Ograničeni pristup zajednice u obrazovanju je bio još više ograničen za žene, što je podstaklo muškarce da preduzimaju brže korake u karijeri, kao što je bio slučaj sa rukovodiocima romskih redakcija.

Romski, aškalijski i egipćanski novinari i urednici takođe pokušavaju da skrenu pažnju na pravo tri zajednice da budu poštovane kao zasebni etnički identiteti i grupe. U stvari, u velikoj većini kosovskih medija, zajednice se pogrešno predstavljaju kao jedna zajednica. Na primer, aškalijaska porodica se predstavlja kao romska. Štaviše, predstavljanje postaje još pogrdnije kada se sve tri zajednice u medijskim pričama svedu pod skraćenicu „RAE“.

Kao reakcija na borbu protiv homogenog tretmana etničkih manjina je i osnivanje aškalijске i egipćanske redakcije u okviru RTK, nekoliko godina nakon osnivanja romske redakcije. Takođe, u Đakovici, isto u okviru jedne nevladine organizacije (Prosperitet), otvorena je prva egipatska platforma, kao emisija u okviru „Syri Visionit“ i onlajn platforma koja funkcioniše i kao radio (2013).

Ovi mediji zajednica služe kao platforme za izražavanje zabrinutosti, kao i uspeha zajednica, kao i za deljenje ispovesti koje nedostaju u centralnim medijima. Intervjuisani kažu da su ovi mediji uticali na jačanje kauze za promovisanje uspeha koji su ostajali ne ispričani, ali i na pokretanje pitanja vezanih za život zajednica.

Što se tiče centralnih medija, najveća i jedina zastupljenost je ostala u okviru

RTK. Sadašnje osoblje romske redakcije, koja je osnovana 2003, čine dve žene i tri muškarca, koja svakodnevno emituje dnevne vesti u prostoru rezervisanom za nacionalne manjine i nedeljnu emisiju „JEKIPE“, svake subote. Dok se „Glas Aškalijski“ i „Čas Egipćana“ emituju jednom nedeljno, kao 15-minutni format vesti. Aškalijsku i egipćansku redakciju čine po dve osobe, pri čemu u obe redakcije žene imaju ulogu urednice i voditeljke, dok tehnički deo obavljaju muškarci.

Dok romske, aškalijске i egipćanske redakcije služe kako bi se obezbedilo dostojanstvenije predstavljanje zajednica u medijima, romska istovremeno služi i za očuvanje i promociju romskog jezika. Ograničavanje veće zastupljenosti na javnoj televiziji održava fragmentaciju glasova. Nema dodirnih tačaka između ovih zajednica i drugih zajednica u medijskim sadržajima.

Tako da bez obzira da li su to priče o uspehu ili važna pitanja kojima se bave relevantne romske, aškalijске i egipćanske redakcije, one ostaju nepoznate većinskoj zajednici. Nedostatak uključivanja istorije tri zajednice u školsku literaturu za kosovske učenike čini još hitnijom potrebu za rešavanjem problema njihovog ne uključivanja i ne uključivanja njihovih priča u glavnim medijima.

Dok mediji lokalnih zajednica, kao i redakcije u okviru RTK zagovaraju i rešavaju različite probleme identifikovane na terenu, često postajući most između institucije i zajednice, njihovo postojanje više služi određenoj vrsti legitimisanja ne predstavljanja u glavnim medijima. Osim određenih veoma velikih događaja koji privlače pažnju, priče o Romima, Aškalijskim i Egipćanima ostaju van deskova vesti, ostavljajući sav teret na redakcijama zajednica.

Sve ovo ukazuje na veoma veliku potrebu za jasnim uređivačkim politikama za veću zastupljenost romske, aškalijске i egipćanske zajednice u deskovima vesti, kao i dimenzionalnije prikazivanje kroz same priče.

UČEŠĆE ŽENA IZ SRPSKE
ZAJEDNICE KAO MEDIJSKIH
STVARATELJKI U
KOŠOVSKIM MEDIJIMA

Iako ova istraživačka studija razrađuje nisku zastupljenost žena iz etničkih zajednica na Kosovu, kontekst se značajno razlikuje od jedne do druge etničke pripadnosti. Zastupljenost srpskih žena u kosovskim medijima kao medijskih stvarateljki je znatno veća u poređenju sa drugim etničkim manjinama. Prisustvo velikog broja medijskih kuća, preko pet televizija, više od 20 radio stanica i desetina onlajn platformi, je uticalo na veći broj medijskih radnica iz srpske zajednice. Štaviše, često su same žene osnivačice onlajn platformi, koje osnivaju kao nevladine organizacije i koje pri tome automatski postaju glavne urednice ili preuzimaju visoke pozicijama u redakciji.

Međutim, upogledu zastupljenosti srpskih žena u medijima na albanskom jeziku, kao i srpskih muškaraca, zastupljenost je skoro nula. Pojedini centralni mediji navode jezičku barijeru kao glavni razlog nedostatka zastupljenosti srpskih žena u redakcijama, pa čak i zalaganja za takvu zastupljenost. Osim RTK, koji kao javni emiter održava obavezu zastupljenosti, nijedan drugi centralni medij nije zaposlio žene na pozicijama novinarki i urednica. Ocenjuje se da jezička barijera ometa izveštavanje novinara Srpske zajednice tokom izveštavanja iz Skupštine Kosova. Ovo iz razloga što kada Srpski poslanici nisu prisutni, u sali nema prevoda.

NALAZI
KVANTITATIVNOG
ISTRAZIVANJA

Simbolično predstavljanje romskih, aškalijских i egipćanskih žena u kosovskim medijima kao medijskih stvarateljki je takođe dokazano kroz kvantitativno istraživanje. Upitnik od 12 tačaka je poslat u do 40 medija na Kosovu. Mali procenat, odnosno 22,5% je odgovorio na upitnik.

Prema rezultatima upitnika, mediji na Kosovu zapošljavaju različit broj radnika, od 54 do 3 osobe. Unutar ovih brojki, učešće žena je uopšteno prilično nisko i varira od jedne do 16 žena zaposlenih u određenom mediju. U okviru ovog procenta, na pitanje koliko je od tih žena medijskih stvarateljki (novinarki, urednica, producentkinja, pa čak i onlajn blogerki) iz romske, aškalijске i egipćanske žene zajednice, većina odgovora je bila: nijedna.

Svi mediji koji su odgovorili na upitnik nikada nisu dobili prijavu za posao od romske, aškalijске ili egipćanske žene. Zatim, na pitanje da li mediji imaju strategiju ili uputstva koja definiše rodnu i etničku zastupljenost u njihovim medijima, 80% je odgovorilo: ne.

Što se tiče pitanja Metaversa i koliko su kosovski mediji upoznati sa konceptom, većina je odgovorila: prosečno. Dok na pitanje do koje mere su žene kao medijske stvarateljke iz marginalizovanih etničkih manjina spremne da se prilagode svetu Metaversa, odgovori su uglavnom bili: ne znamo.

Vredi naglasiti da je većina medija koja je kontaktirana telefonom kao podsetnik da popune upitnik izjavila da nisu odgovorili zato što ili posluju sa malim brojem zaposlenih zbog finansijskih poteškoća ili jednostavno da im se pitanje i tema o kojoj je reč nije činila relevantnom. Ovo poslednje se ogleda i u odgovorima na upitnik. Štaviše, kvantitativno istraživanje je pokazalo da u oblasti medija ima ljudi koji se ne ustručavaju da izraze svoju frustraciju datom temom, pa čak i da izraze otvoreni rasizam prema pripadnicima/ama romske, aškalijске i egipćanske zajednice.

Preporuke

- *Pokrenuti mrežu žena u medijima* koja uključuje profesionalke iz manjinskih grupa, posebno romskih, aškalijских i egipćanskih medijskih stvarateljki;
- *Pokrenuti mrežu medijskih profesionalaca (žena i muškaraca) iz romske, aškalijске i egipćanske zajednice* koji se zalažu za svoja prava i pravilno zastupanje svojih zajednica u medijima;
- *Konferencije, (formalni i neformalni) sastanci medijskih profesionalki* na kojima se medijskim stvarateljicama iz marginalizovanih etničkih manjina pruža prostor da se čuju i odgovori na njihove izazove;
- *Više uspešnih priča u medijima* gde su romske, aškalijске i egipćanske devojke i žene prikazane kao osnažene osobe, obrazovane, sa profesionalnim dostignućima i agencijama;
- *Stvoriti/omogućiti grupe podrške za romske, aškalijске i egipćanske devojke* u školi i zajednici tako da jedne drugima služe kao inspiracija da ostanu zajedno u školi;
- *Savetovanje o karijeri za srednjoškolke iz zajednica* da prate medije kao profesiju;
- *„Isprepletati“ rod i etničku pripadnost u medijskim sadržajima* tako da dvostruka diskriminacija koju doživljavaju žene iz marginalizovanih etničkih manjina bude pravilno artikulirana i adresirana;
- *Podstaci nestereotipno prikazivanje zajednica u medijima*, kako bi se istakao njihov potencijal, a ne samo izazovi i poteškoće;
- *Povećati naglašavanje na nedostatak primene Zakona o javnoj službi Kosova* koji zahteva 10% zastupljenosti nedovoljno zastupljenih zajednica u javnim institucijama.
- *Kampanja zagovaranja protiv rasizma na Kosovu* sa pristupom koji podstiče empatiju jednih prema drugima i odgovornost za međuetnički suživot i saradnju;
- *Kampanja zagovaranja protiv dvostruke diskriminacije prema rodu i nacionalnosti* sa kojom se suočavaju žene iz marginalizovanih etničkih manjina;
- *Odgovor na kapitalističke trendove u medijima* koji, između ostalog, nameću seksističke i rasističke kriterijume za žene kao medijske stvarateljke i kako ti kriterijumi utiču na rodnu i etničku inkluziju u medijima;
- *Obuke sa novinarima/kama, urednicima/ama, producentima/kinjama i drugim profesijama* u kosovskim medijima o inkluziji, stereotipima i prikazivanju ugroženih etničkih zajednica;
- *Saradnja sa privatnim medijima* kroz programe koji ne samo da naglašavaju izazove sa kojima se suočavaju građani marginalizovanih etničkih zajednica, već i pružaju prostor za uspešne priče koje ističu dostignuća i profesionalna opredeljenja kod romske, aškalijске i egipćanske omladine;
- *Međuetnička saradnja između organizacija i medijskih institucija* za promovisanje rodne i etničke raznolikosti, rešavanje međuetničkih sukoba i pluralizam glasova.
- *Veća podrška za medije sa osnovom u zajednici* u svim regionima sa romskim, aškalijским i egipćanskim stanovništvom.

Spisak intervjuisanih

1. Albina Avdiu, novinarka i voditeljka u aškalijskoj redakciji, 24.12.2021.
2. Daut Qulangjiu, urednik romske redakcije na RTK, 22.12.2021.
3. Emrah Cermjani, izvršni direktor Roma in Action, 20.12.2021.
4. Lendrit Qeli, izvršni direktor na Prosperiteti Channel, 18.12.2021.
5. Luljeta Demolli, izvršna direktorka Kosovskog centra za rodne studije, 19.12.2021.
6. Medina Asllani, studentkinja novinarstva na Univerzitetu AAB, 21.12. 2021.
7. Mergita Hoti, stručnjakinja za kameru u Roma in Action, 20.12.2021.
8. Muhamet Arifi, izvršni direktor Balkan Sunflowers Kosovo, 23.12.2021.
9. Nora Xhuzi, novinarka aškalijske redakcije, 16.12.2021.

Utisci sa panel diskusije o osnovnim razlozima za nizak nivo učešća žena iz manjinskih zajednica kao stvarateljki medijskih sadržaja u kosovskim medijima

U panel diskusiji organizovanoj povodom lansiranja istraživanja, tokom razgovora sa predstavnicima nacionalnog, lokalnog i ne profitabilnog nivoa, gde se diskutovalo oko izazova sa kojima se suočavaju žene iz manjinskih zajednica na Kosovu kao stvarateljki medijskih sadržaja, izneto je mnogo pitanja oko pozicije žena iz manjinskih zajednica u Kosovskim medijima,.

Diskusije su se podudarale se nalazima istraživanja u kojem je navedeno puno pitanja koja ranije nisu tretirana na sličnom nivou.

Tokom diskusije naglašena je rasna diskriminacija, institucionalizovani rasizam i najizrazitije poteškoće žena iz Roma, Aškali i Egipćanske zajednice samom činjenicom da se njihov identitet kao žena prepliće sa njihovim etničkim identitetom što ih još dodatno opterećuje.

Deo panel diskusije bila je i Nora Đuzi, novinarka u egipćanskoj redakciji RTK, koja je učestvovala u pomenutom istraživanju. Ona je više govorila o izazovima kao novinarkе iz Egipćanske zajednice na Kosovu, počevši od predrasuda oko fizičkog izgleda i mnogih uznemiravanja. One se suočavaju i sa stereotipima upravo zbog novinarske profesije, s toga što i unutar njihovih zajednica postoje granice do kojih žene mogu da vide sebe, samo zato što su marginalizovane. To jest, u slučajevima kada su u mogućnosti da završe školovanje one se podstiču da se orijentišu na stereotipnije profesije kao što je na primer obrazovanje.

Iako su po tom pitanju zakoni dobro regulisani, oni se u praksi ne sprovode. Uprkos svemu tome ona i dalje podstiče sve devojkе da slede svoje snove nezavisno od poteškoća s kojima mogu da se suoče na tom putu.

Tokom panela bilo je diskusije i oko uticaja medija u stvaranju stereotipa o ovim zajednicama i oko nedostatka uspešnih priča koje bi mogle da promene narativ i koje bi u nekoj meri mogle da utiču na smanjenje stereotipa. Naravno, uspešne priče bi uticale ne samo na devojkе, nego i na njihove roditelje i sve ostale u zajednici ka podržavanju obrazovanja devojkа u medijima i drugim poljima, a to bi isto tako promenilo i percepcije mase, pružajući im jedan drugi spektar razmišljanja.

Deo panela je bila i Anđelka Ćup iz Radio Gračanice, koja je više govorila o izazovima Srpskih žena na Kosovu kao stvarateljki medijskih sadržaja. Ona je naglasila pitanje jezika koji je u upotrebi u kosovskim medijima, podstičući ujedinjenje i ravnopravno uvažavanje prava svih zajednica.

Učesnici is civilnog društva su potencirali značaj istraživanja i potrebu za suočavanjа sa pitanjem žena iz manjinskih zajednica u medijima.

Ova diskusija je nanovo potvrdila nalaze ovog istraživanja i istakla istovremenu potrebu adresiranja preporuka proizašlih iz istraživanja.

Glavni uzroci niskog učešća žena
iz manjinskih zajednica kao medijskih
stvarateljki u kosovskim medijima

kosovalive